ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆ Վ. ԶԱՐԴԱՐԵԱՆԻ

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ՎԱՃԱՌԱԿԱՆԻ ՄԸ ՆԱՄԱԿՆԵՐԸ ԿԱՄ ԿԱՏԱՐԵԱԼ ՄԱՐԴ ԸԼԼԱԼՈՒ ԱՐՈՒԵՍՏԸ

ՀԵՂԻՆԱԿԸ

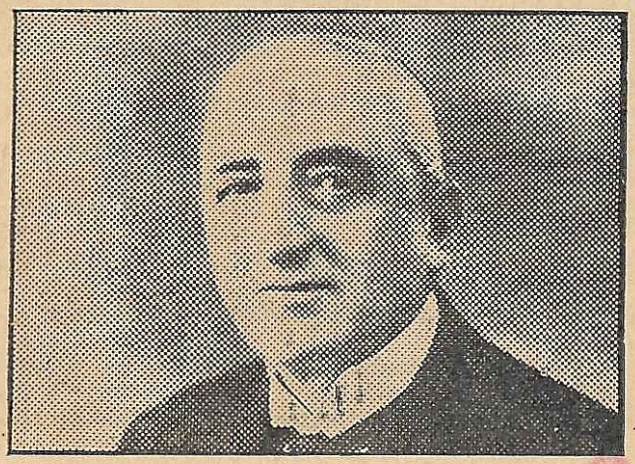

SAKO HOVSEPIAN
Bookstore Teheran

ԳԱՀԻՐԷ

Տպագր. Յակոբ Փափազեան

1934

ԲԱՑԱՏՐՈՒԹԻՒՆ ՄԸ

Ամիս մը առաջ տոմարակալ բարեկամ մը եկաւ զիս գտաւ։

— Այս ծրարը քեզի յանձնելու համար բերի, ըսաւ։

— Ի՞նչ է տեսանենք, հարցուցի մինչ ակօրէն հետաքրքրուած։

— Ընդօրինակութեան տետրակ մը։

— Ի՞նչ կ'ուզես որ ընեմ այդ տետրակդ, ես ո՛չ վաճառական եմ և ոչ ալ առևտրութիւն ունիմ գրած նամականերուս ընդօրինակութիւնը տետրակի մը մէջ պահելու։

Այս տետրակը արդէն լեցուած է նամականերուս ընդօրինակութեամբ, յաւելց այցելուն, մտիկ ըրէ՛ որ խնդիրը բացատրեմ։ Կը յիշես անշուշտ որ առակէ վեց ամիսի չափ առաջ ազգը դժբախտութիւն ունեցաւ կորանցնելու իր երեւելի վաճառականներէն մէկը, Գոզմա էֆ. Դամիանոսեանը . . .

— Այո՛, կատարեալ կը յիշեմ, ընդմիջեցի, կը յիշեմ նաև որ այս առթիւ մեր ազգային թերթերը երկար բարակ ներբողականներ հիւսեցին, հանգուցեալը ներկայացնելով իբրև հայ առեւտրականի հանճարին մէկ մարմնաւորումը, որ համեստ վիճակէ մը կրցած էր հետզհետէ բարձրանալ և մեծ հարստութեան մը տիրանալ իր ուշիմութեան, պարկեշտութեան, ուղղամտութեան, ձեռներէցութեան և ուրիշ այս կարգի առեւտրական առաքինութիւններու չնորհիւ։

— Շատ լաւ կը յիշես ևսր ուրեմն, չարունակեց տոմարակալը։ Գիտես անշուշտ որ ես ալ Գոզմա էֆ.ին քով տասներկու տարիէ ի վեր տոմարակալ էի։

— Գիտեմ որ տոմարակալ ես, բայց չեմ գիտեր որ անոր ծառայութեան մէջ էիր։

— Իր մահուընէն ետքը տղան՝ որ Եւրոպա կը

գոնուէր՝ եկաւ և չուզելով իր հօրը տուտուրը չա-
րունակել, բոլոր հաշիւները մաքրեց և մեզի ալ ճամ-
բու դրաւ։

— Անչուշտ նիւթական հատուցում մը ընելով։

— Այո՛, պզտիկ բան մը տուաւ ամէն մէկերնուս,
բայց խնդիրը այդ չէ։ Իրեւ ամենէն հին ու փորձառու
պաշտօնեայ՝ տետրակներուն, ևն. քննութիւնը և յար-
դարումը ինծի յանձնուեցաւ և այդ տաթիւ ձեռքս
անցաւ ընդօրինակութեան այս տետրակը որ բնաւ
կապակցութիւն չունի հանգուցեալին առեւտրական
գործառնութիւններուն հետ։

— Հապա ինչ կը պարունակէ, հարցուցի։

— Ջուտ անձնական ու մտերմական նամակներ,
մեծ մասը իր զաւկին ուղղուած, երբ այս վերջինը
Փրնէվ՝ առեւտրական վարժարանի ուսանող էր։

— Եւ ինչպէս կ'ըլլայ որ այդ տետրակը փոխա-
նակ իր օրինաւոր տէրերուն՝ Թոզմա էֆ.ի ընտանի-
քին յանձնելու՝ դուզուս ինծի տալ։ Ներէ՛ որ դիտել
տամ թէ ըրածդ պարկեշտ պաշտօնեայի մը արարքը չէ։

— Այդ խղճահարութիւնը պահ մը ես ալ ունեցայ,
պատասխանեց խօսակիցս, բայց յետոյ լաւ մը խորհելով
համոզուեցայ թէ ըրածիս մէջ անպարկեշտութիւն մը
չկայ։

— Ինչպէս կրցար գոյացնել այդ համոզումը։

— Նախ՝ այս տետրակը քեզի յանձնելով քնա՛ւ
դիտաւորութիւն չունիմ զայն իրեւ գէնք մը գործա-
ծել Թամիանոսեան ընտանիքին դէմ և շանթած ընել,
յետոյ այդ նամակները, ինչպէս ըսի, հանգուցեալին
վաճառականական գործառնութեանց հետ բնաւ յարա-
բերութիւն չունին և ասկէ զատ ոևէ անձնական կամ
ընտանեկան գաղտնիք չեն պարունակեր ու ոևէ
կերպով չեն կրնար ազարտել թէ՛ Թոզմա էֆ.ի և թէ
ոևէ մէկու մը անունը։ Անոնք պարզապէս ցոյց կու-
տան հայ վաճառականի մը հոգեբանութիւնը, իր

խորհելակերպը, իր կեանքի ըմբռնումը, իր իտէալները և այս տեսակէտով կրնան չատ օգտակար ըլլալ քեզի։

— Բայց ինչ կերպով կը կարծէք որ կրնամ զանոնք գործածել։

— Այդ նամակները ընտրանօք հրատարակելով։

— Առանց արտօնուած ըլլալու նամակագրին կամ զանոնք ընդունողներուն կողմէ . . .։

— Ինչ անտեղի փափկանկատութիւն կամ խըղճահարութիւն, գոչեց բարեկամս, միթէ չե՞ս տեսներ որ ամէն օր թերթերու, հաւաքածոներու կամ տարեցոյցներու մէջ մեռած անձերու ընտանեկան կամ մըտերմական նամակները կը հրատարակուին, առանց արտօնութեան, բաւ է որ դրութիւնը արժէք մը ունենայ, դրական կամ պատմական։

— Այդ մասին իրաւունք ունիս, ատիպօռեցայ խոստովանիլ։

— Ասկէ զատ կրնաս բան մը ընել. այսինքն նամակը ընդունողներուն հասցէներն ու անուննները փոփոխել, որովհետև անձերը կարեւորութիւն չունին այլ միայն նամակներուն ոգին։

Բոլոր այս առարկութիւնները խախտած էին իմ առաջին ընդդիմութիւնս։

— Թո՛ղ ծնայ այդ տետրակը, մէյ մը աչքէ անցընեմ, ըսի։

— Կեցցե՛ս, գոչեց տոմարակալը ուրախութեամբ բա՛ւ է որ մէյ մը աչքէ անցընես, ալ անկէ ետքը վստահ եմ որ պիտի կրնաս օգտակարապէս գործածել զայն։

Եւ բարեկամս մեկնեցաւ ընդօրինակութեան տետրը քովս ձգելով։

Անցան օրեր և ժամանակ չունեցայ թղթատելու տետրակը։ Կիրակի առաւօտ մը որոշեցի քանի մը երես կարդալ, տեսնելու համար թէ իրաւցնէ բանի մը կըրնայինն ծառայել այդ նամակները, ինչպէս բարեկամս հաւաստած էր։

Հազիւ թէ երկու երեք նամակ կարդացած էի՝ ա՛լ չկրցայ տետրակը ձեռքէս թողուլ և մինչև գիշեր լափեցի ամբողջ գրութիւնները։

Երբեք հայ վաճառականը իր հոգեկան մերկութիւնը չէր պարզած այսքան կատարեալ կերպով։ Հայ պուրժուան էր որ ինքզինք կը ցուցադրէր անպատկառ ինքնահաւանութեամբ մը, իր գաղափարներովը հպարտ և իր համոզումներովը խանդավառուած։

Առաջին նամակը կը կրէր 1906 յունուար թուականը և վերջինը 1913 փետրուար թուականը։ Այսպէս եօթը տարուան շրջան մըն էր որ կ'անցնէր աչքիս առջեւէն, — և ինչ տենդային՝ յուզումնալից շրջան, — բռնաւորական շրջանի վերջին տարիները, Օսմ. Սահմանադրութեան հռչակումը, յեղափոխականներու արշաւանքը, մարտ 31ը, հակահոսանքը յեղափոխականներու դէմ, ևլն. ևլն. բոլոր այս մօտաւոր անցեալը կը վերակենդանանար, հոգի ու շունչ կ'առնէր Գոզմա էֆ.ի նամակներուն մէջ։ Հայ վաճառականին, հայ պուրժուային խիղճն էր որ կը խօսէր, կը պատգամէր, կը վճռէր անվերապահօրէն, անկեղծօրէն, ազատօրէն։

Այդ նամակները ամբողջութեամբ հրատարակել անպատշաճ պիտի ըլլար, մանաւանդ որ անոնց մէջ կային շատեր որոնք զուրկ էին ոևէ շահեկանութենէ։ Հարկ էր ընտրանօք զտել, կարգի դնել, երբեմն կրճատել և երբեմն ալ լեզուական սրբագրութիւններ ընել։

Հէմա որ այս աշխատութիւնը աւարտած է, կը փութամ այս շահեկան նամակները ներկայացնել ՄԱՆԱՆԱՅի ընթերցողներուն և կը յուսամ որ հաճոյքով ու հետաքրքրութեամբ պիտի կարդացուին։

Անոնց ընթերցումը կը յանձնարարեմ մասնաւորաբար այն պուրժուայի ձագերուն որոնք վճռաբար միտքերնին դրած են «կատարեալ մարդ» ըլլալ։

Ա. ՆԱՄԱԿ

ԳՈՋՄԱ ԱՌ ՄԻՀՐԱՆ

Սիրելի զաւակս՝ Միհրանիկ

ի Ժընեվ

Կը հաստատեմ 1905 դեկտ. 25 թուակիր յանձնա-
բարեալ նամակս որով ներփակ ղրկեցի 300 ֆր., 200ը
իբրև յունուարի ամսականս և 100ն ալ Կաղանդի բա-
ցառիկ ծախքերուդ համար: Կը յուսամ որ ժամանա-
կին առացած կ'ըլլաս: Ընդունեցի քու 1905 դեկտ. 27
թուակիր նամակդ և ամէնքս ալ չատ ուրախ եղանք
որ առողջ ես ու դասերուդ կ'աշխատիս:

Կը գրես թէ ժընեվի օդը չատ աղէկ եկած է քե-
զի. աւելի լաւ: Այսու հանդերձ միշտ առողջութեանդ
հոգ տա՛ր, գիշերները չատ դուրսը մի՛ մնար և կա-
նուխ սենեակդ գնա՛, ատով թէ՛ անձդ կը խնամես և
թէ աւելորդ ծախքեր չես ըներ ու դէչ ընկերներու
հետ յարաբերութիւն չես հաստատեր:

Մանաւորապէս զգուշացիր վատնդաւոր անձերու
հետ տեսակցելէ: Կը հասկնաս թէ ի՛նչ ըսել կ'ուզեմ:
Դուն հոգ ազատ երկրի մէջ կ'ապրիս, բայց մենք հոս
այնպէս չենք, մեր կացութիւնը լաւ գիտես: Եթէ
անխոհեմութիւն մը ընես փորձանքը մենք կը կրենք:
Գիտեմ որ դուն քիչ մը աարբեր գաղափարներ ունիս,
բայց պէտք է հրաժարիս անոնցմէ: Դասերէդ զատ ու-
րիշ բանի վրայ պէտք չէ որ մտածես: Նախ ջանա՛
կատարեալ մարդ ըլլալու, ինքզինքիդ համար աշխա-
տելու. ատով ազգիդ համար ալ աշխատած կ'ըլլաս:
Ինքզինք չսիրողը ուրիշներն ալ չկրնար սիրել. առաջ
անձդ՝ ետքը ուրիշները: Այս խրատները կուտամ՝ ո-
րովհետև վերջին նամակիդ մէջ բաներ մը գրած էիր
որոնք չատ հաճելի չթուեցան ինծի: Ի՞նչ պէտք ու-
նիս վարժարանէդ դուրս ուրիշ դասախօսութիւններու

ալ յաճախելու։ Կատարեալ մարդ ըլլալու համար քեզի կը բաւէ Աւետարանի վարժարանին ընթացքը աւարտել։ Սիրելի Միհրանիկս, այս բաժնեբուս աղէկ ուշադրութիւն ըրէ՛։

Կաղանդի առթիւ մեզի ուղղած չնորհաւորութիւններդ մեծ հաճոյքով կարդացինք։ Շատ գոհ եմ որ մեզ միշտ կը յիշես ու չես մոռցած ընտանեկան յարկը։

Այս առթիւ պզտիկ դիտողութիւն մը ունիմ ընելիք։ Նամակդ կը վերջացնես սա բառերով. «Բիւր համբոյրներ քեզի, մայրիկիս ու քոյրերուս»։ Այդ տողերուդ մէջ, թերեւս ըսելիքս զարմանալի երեւայ քեզի, ես տեսակ մը չռայլութիւն կը նշմարեմ։ Բիւր համբոյրը չափազանց չէ՞ միթէ, կրնայիր գրել «Ամէնքդ սիրով կը համբուրեմ»։

Հիմա պիտի ըսես թէ ինչ տարօրինակ դիտողութիւններ կ'ընեմ։ Բայց այնպէս չէ։ Ես ալ քիչ չատ կարդացած, կեանքն ու մարդիկը ուսումնասիրած եմ, և գիտեմ մէկ բառով մէկու մը նկարագիրը հասկնալ։

Ինչպէս դրամը նոյնպէս զգացումներն ալ խնայողութեամբ գործածել պէտք է որովհետեւ վերջիններն ալ չռայլութեան չեն կրնար դիմանալ ու կը սպառին։ Եթէ այս տարի ամէն անգամ «համբոյր» ղրկես մեզի, թերեւս գալ տարի հատ մըն ալ չկրնաս ղրկել։ Զգաստութիւն ամէն բանի մէջ, սիրելի Միհրանիկս, ասով կարելի է միայն կատարեալ մարդ ըլլալ։

Կը յուսամ որ այս դիտողութիւններուս համար չես վշտանար գիտնալով որ քու օգտիդ համար է որ կ'ընեմ։ «Բիւր համբոյր»ը անշուշտ գրչիդ տակ եկած խօսք մըն էր, բայց միեւնոյն ատեն նկարագիրդ կը մատնէր։ Խնայողութեամբ ատոր համբոյրներդ, նոյնիսկ նամակներուդ մէջ։

Այս տարի քու բացակայութեանդ պատճառաւ Կաղանդը չատ ուրախ չանցուցինք, մայրդ մանաւանդ միշտ քեզ կը յիշէր։ Բայց ես կը մխիթարուէի խորհելով որ

քանի մը տարիէն վկայականդ առած պիտի գաս և ինծի թև ու թիկունք պիտի ըլլաս և քեզի համար մինչև այսօր ծախսած դրամս չպիտի կորսուի պարապ տեղը։

Մայրդ, Մելինէն ու Սրաքսին սիրալ կը համբուրեն քեզ։ Ես ես ալ ճակատդ կը համբուրեմ։

Կ. Պոլիս, 8 Յունուար 1906 Հայրդ՝ ԳՈՋՄԱ.

Բ. ՆԱՄԱԿ

ԳՈՋՄԱ ԱՌ ՄԻՀՐԱՆ

Սիրելի զաւակս՝ Միհրանիկ

Կը հաստատեմ փետրուար 24 թուակիր նամակս։ Ստացած եմ քու մարտ 8 թուակիրդ և պարունակութեանը տեղեկացած։ Աւաղչ ըլլալուդ լուրը մեզ չատ ուրախացուց, բայց միւս կողմէ քու մասիդ կարգ մը տեղեկութիւններ առի Սիմոնիկ աղայէն որոնք չատ տրտմեցուցին և մտատանջութեան մէջ ձգեցին զիս։ Սիմոնիկ աղայէն ես խնդրած էի որ ծրնեվէն անցած առնը քեզ տեսնէ և քու մասիդ մեզի տեղեկութիւններ բերէ։ Ինքն ալ առանց այդտեղ մասնաւոր գործ մը ունենալու 3–4 օր աւելի մնացեր է հոդ։ Դուն փոխանակ գոհ և չնորհակալ ըլլալու՝ կը գրես որ իր տեսակցութենէն ձանձրոյթ զգացեր ես ու զինքը «հին խաճալը պարապ մարդ» կ'անուանես։ Չե՞ս գիտեր որ Սիմոնիկ աղան մեր տանը մտերիմ բարեկամն է, քեզ ալ չատ կը սիրէ ու տակէ գատ իրեն հետ գործ ալ ունիմ։ Այսօրուան օրս հրապարակին վրայ կարեւոր դիրք մը գրաւած է ու 40–50 հազար ոսկիի տէր մարդ է, ինչպէ՞ս տանկ մարդու «հին խաճալը պարապ մարդ» կ'ըսես։ Իրմէ իմացայ որ այդտեղի վտանգաւոր մարդիկներու հետ կը տեսնուիս եղեր։ Քեզի՝ թէ՛ գացած տեղդ և թէ նամակներովս խրատեցի որ այդ վնասակար մարդերէն հեռու փախչիս, որպէսզի մեր

գլխուն փորձանք չբերես, ինչո՞ւ իմ խորհուրդիս չես հետեւիր։

Այդ տեսակ յարաբերութիւնները ո՛չ թէ միայն մեզի՝ այլ քեզի ալ կրնան վնասակար ըլլալ։ Արդէն ատոր ապացոյցն ալ կը տեսնուի կոր վերջերս գրած նամականերուդ մէջ։ Մարտ 8 թուակիրիդ մէջ կը գրես թէ՝ «Ես իտէալի՝ գաղափարական մարդ ըլլալ կ՛ուզեմ. ինծի համար դրամը կամ հարստութիւնը միջոց մըն է և ո՛չ թէ նպատակ մը» ևլն. ատ ինչ տեսակ անճոռնի խօսքեր են։ Եթէ քու առեւտրական վարժարանիդ մէջ կը սորվեցնեն կոր այդ բաները կը նախընտրեմ որ թողուս վարժարանը և հոս վերադառնաս որ իմ հրատողութեանս տակ և գործի մէջ լաւագոյն կերպով կրնաս ըմբռնել ու ճանչնալ կեանքը։ Բայց ես չա՛տ կը կասկածիմ որ այդ դատարկապորտ մարդերուն հետ տեսնուելով այս տեսակ խենթ ու խելառ գաղափարներ սկսար ունենալ։

Մարդուս առաջին և մեծագոյն իտէալը իր փորը կշտացնելն է, յետոյ իր ընտանիքին ու զաւակներուն փորը կշտացնել։ Փորը անօթի մարդը ո՛չ իրեն, ո՛չ իրեններուն և ո՛չ ալ ալ իր հայրենիքին օգտակար կրնայ ըլլալ։ Ամէն մարդու համար՝ իր քո՛ւն հայրենիքը փորն է։ Երբ իր փորը փառաւոր մը կշտացուց՝ հայրենիքը երջանիկ է։ Եւ փորը կշտացնելու համար երկու միջոց չկայ՝ այլ մէկ, այն է դրամը։ Այն որ ճշմարտապէս իր հայրենիքը կը սիրէ պէտք է դրամը սիրէ։ «Արծաթը ամէն բանի բաւական է» կ՛ըսէ Սողոմոն Իմաստուն։ Շատ կը ցաւիմ, սիրելի զաւակս, որ այս ճշմարտութիւնները կ՛ստիպուիմ քեզի կրկնելու։ Դուն հիմա ատոնք գոց ձգիտնալու և քու մտքիդ մէջ դրոշմելու էիր։

Ինչ ըսել է «դրամը միջոց մըն է և ոչ թէ նպատակ մը»։ Բանաւոր ու խելացի մարդու մը համար դրամ չհնչէ ուրիշ ինչ նպատակ կրնայ ըլլալ. երազ-

ներով մարդս չի կրնար ապրիլ, տղաս: Այդ տեսակ երազներէն մարդ օր մըն ալ կ'արթննայ, բայց, ափսո՛ս, չատ ուշ. երբ ալ օգուտ չունի, երբ բանը բանէն անցած է:

Եթէ ես ժամանակին դրամ չահելու ետեւէ չըլլայի՝ հիմա ի՞նչ պիտի ըլլար քու վիճակդ: Հաչիւ ըրէ՛ մէյ մը թէ ծնելէդ է՛վեր քանիի բեռ եղած ես ինծի, և նոյնիսկ տակաւին չծնած: Որովհետև պատմած ենք քեզի թէ որչա՛փ նեղութեամբ մայրդ քեզ աչխարհ բերաւ: Բացի դահեկէն՝ երեք բժիչկ կար անկողնին գլուխը, որոնց ամէնն մէկուն քսան ոսկի վճարեցի: Տետրակներուս մէջ գրուած են ատոնք: Յետոյ՝ դպրոցի, բժիչկի, դեղի, ուտելիքի, հագնելիքի, խաղալիքի, և՛ն. և՛ն. ծախքերը եթէ մէկիկ մէկիկ հաչուենք, գիտե՞ս գումարը քանիի կը հասնի: Հիմա ատեն չունիմ տետրակներս աչքէ անցընելու, բայց եթէ մօտաւորապէս հաչուենք, վրայ վրայի տարեկան 80 ոսկի ծախսած եմ միայն քեզի համար, ինչ որ 20 տարուան մէջ կ'ընէ 1600 ոսկի, որուն տակաւն ալ եթէ հաչուենք, քսան տարուան մէջ երեք հազար ոսկին կ'անցնի:

Այդ բոլոր ահագին ծախքերը սիրով ըրի ու ասկէ ետքն ալ պիտի ընեմ այն յոյսով որ կատարեալ մարդ պիտի ըլլաս և օր մը պիտի կրնաս քեզի համար եղած ծախքերը տասնապատիկ հատուցանել, ո՛չ թէ ինծի, այլ քեզի ու քու զաւակներուդ: Եւ ահա՛ հիմա կը տեսնամ որ սխալ ճամբաներու կը հետեւիս, գէշ դաղափարներու կը ծառայես:

Սիմոնիկ աղայի պատմութիւնները չա՛տ տագնապեցուցին զիս: Ինչո՞ւդ պէտք քեզի չվերաբերած բաներու կը խառնուիս: Միթէ կը կարծես որ օգտակար բաներ են ատոնք, կամ ապագային օգուտ մը կրնան ծագիլ: Ընդհակառակը, մեր կրած բոլոր փորձանքները միթէ այդ մարդոց ըրածներուն հետեւանքը չե՞ն:

Քեզի բացարձակ կերպով ըսեմ որ այդ վտանգաւոր մարդիկը Պոլսէն հեռացուելէն ի վեր, փա՛ռք Աստուծոյ չա՛տ հանգիստ ենք։ Աղուոր քէյֆերնիս կ'ըլլանք, կ'ուտենք կը խմենք, կը զբօսնուինք, նեղութիւն մը տուող չիկայ. դրամ ալ կը չահինք, վերջապէս ամէն ազատութիւն ունինք։

Ինչօք, հանդարտ մարդուն օ՛չ մէկը կը դպչի։ Եթէ լաւ ուր այսինչը կամ այնինչը բանտարկուեր է, գիտցած եղիր որ անպատճառ յանցանք գործած է։ Ինչո՞ւ ինծի դպչող չըլլար կոր, որովհետեւ խոհեմութեամբ կը չարժիմ, ինծի չվերաբերած բաներուն մէջ չեմ մտնար, գործս կը նայիմ և տանս մէջ ֆէյֆս կ'ընեմ։

Ես քեզի առատ առատ դրամ կուտամ կոր որ թէ՛ վարժարանդ յաճախես և թէ անմեղ հաճոյքներէ չզըրկուիս, եթէ ղրկածս քիչ է՝ դրէ՛ որպէսզի աւելի ղրկեմ, միայն թէ, ի սէր Աստուծոյ, սա անպիտան մարդերէն հեռու փախի՛ր։ Հակառակ պարագային պիտի ստիպուիմ քեզ ծրընէվէն հեռացնել և ուրիշ տեղ մը ղրկել ուսմունքդ չարունակելու համար։

Մայրդ ալ չատ վչտացաւ Սիմոնիկ աղային ըսածները լսելով։ Կ'երեւայ որ իր տուած հայրական խրատներուն հակառակ պատասխաններ տուած ես ու հետը վիճաբաներ ես։ Կը վայելէ՞ սակիս։ Դուն որ տակաւին կեանքիդ մէջ տասը փարա չես վաստակած՝ ինչպէ՞ս կրնաս հակառակախօսիլ մարդու մը որ ինքնօգնութեամբ 40–50 հազար ոսկիի տէր եղած է այսօր։

Անգամ մըն ալ կը խրատեմ, սիրելի Միհրանիկս, որ խելքդ գլուխդ ժողուես ու հրաժարիս խեղճ ու խեղաւ գաղափարներէ։

Ամէնքս սիրով կը համբուրենք քեզի։ Աստուծով քիչ օրէն բարի լուր մը պիտի տամ Մելինէի մասին, բայց այժմ չեմ ուզեր բան մը գրել, քանի որ վերջնական չէ խնդիրը։

Հայրդ՝
ԳՈՋՄԱ ԴԱՄԻԱՆՈՍԵԱՆ

Գ. ՆԱՄԱԿ

ԳՈՉՄԱ ԱՌ ՄԻՀՐԱՆ

Սիրելի զաւակս՝ Միհրանիկ

Ստացայ ապրիլ 16 թուականով գրած նամակդ և կը փութամ անմիջապէս պատասխանելու, որովհետև շատ ծանրակշիռ կացութեան մը մէջ կը գտնուիմ քու պատճառովդ։ Եթէ այսպէս շարունակուի, պիտի ստիպուիմ քեզ Ժընեւէն հեռացնել և ուրիշ քաղաք մը ղրկել ուսմունքդ աւարտելու համար, այնպիսի քաղաք մը ուր հայ չգտնուի և կարենաս վտանգաւոր մարդերէ հեռու, խելքդ գլուխդ աշխատիլ։

Հիմա կ'աղաչեմ որ խորին ուշադրութեամբ կարդաս գրելիքներս և յետոյ անոնց համեմատ քու ընթացքդ ուղղես։

Երկու օր առաջ ոստիկանութեան նախարարէն հրաւէր ստացայ երթալ զինքը տեսնելու։ Կրնաս երեւակայել թէ այս հրաւէրը որքա՜ն մտատանջութիւն պատճառեց ինծի։ Թէև ես ինքզինքիս վրայ վստահ էի և խիղճս կատարելապէս հանդարտ էր, այսուհանդերձ անմիջապէս նախազգացում մը ունեցայ թէ խնդիրը քու շուրջդ կը դառնար և այս բանը զիս չափազանց վրդովեց։

— Դուն զաւակ մը ունի՞ս Ժընեւի մէջ։

— Այո՛ պատասխանեցի։

— Ի՞նչ կ'ընէ այնտեղ։

— Ուսանող է Առեւտր. բարձրագոյն վարժարանը։

— Իրեն մասին շատ գէշ տեղեկութիւններ առած ենք... ըսաւ նախարարը հետզհետէ ձայնը խստացնելով։

— Իմ զաւակս իր դասերուն աշխատող լուրջ երիտասարդ մըն է, պատասխանեցի, և երբեք չեմ կարծեր թէ գէշ ճամբու մը մէջ գտնուի։

— Քու զաւակդ պարզապէս յեղափոխականնե-

րուն հետ միացած վեհափառ Սուլթանին դէմ կը գա-
ւէ, ըսաւ նախարարը։

Երբ յանկարծ այս խօսքերը արտասանեց չուարե-
ցայ մնացի և չկրցայ անմիջապէս պատասխան տալ։

— Դուն տեղեկութիւն չունի՞ս, գոչեց փաչան,
ծուռ ծուռ երեսս նայելով։

— Չէ՛, ըսի, բայց արդէն երբեք չեմ հաւատար
որ իմ զաւակս ատանկ գործերու մէջ մտնէ։

— Հետը չե՞ս թղթակցիր։

— Գրեթէ ամէն չաբաթ։

— Ինչպէս կ՚ըլլայ ուրեմն որ չես գիտեր թէ
ի՞նչ կեանք կը վարէ Ժընէվի մէջ։

— Բայց, պատասխանեցի երբեք այդ տեսակ բա-
ներու ակնարկութիւն ըրած չէ իր նամակներուն մէջ։
Արդէն ես ալ իրեն բացարձակապէս արգիլած եմ
դպրոցէն դուրս ո և է բանով զբաղելու։

Եւ գրպանէս հանելով քու գրած վերջին նամակդ
իրեն տուի ըսելով.

— Ահաւասիկ իր գրած նամակը որ երկու օր ա-
ռաջ ստացայ, կրնաք տեսնել և համոզուիլ որ մէջը
վտանգաւոր բան մը չկայ։

Փաչան նամակը առաւ, քովը դրաւ և ըսաւ.

— Թող մնայ, որպէսզի թարգմանել տամ։

Յետոյ պահանջեց որ գրած միւս նամակներդ ալ
իրեն յանձնեմ։ Հնազանդեցայ։ Այն ատեն ձայնը քիչ մը
մեղմացնելով, ըսաւ.

— Գոզմա էֆէնտի, մենք գիտենք որ դուն Սուլ-
թանին և պետութեան հաւատարիմ մարդ մըն ես,
պարկեշտ վաճառական մը որ միայն իր առեւտուրովը
կը զբաղի, և ասոր համար կ՚ուզեմ այս անգամ նե-
րողամտութեամբ վարուիլ հետդ։ Բայց եթէ իմանամ
որ զաւակդ դարձեալ այդ վտանգաւոր մարդոց հետ
յարաբերութեան մէջ է, գիտցած ըլլաս որ մեծ փոր-
ձանքներ կը բերեմ գլխուդ։

Խոստացայ պէտք եղածը իսկոյն գրել քեզի և վերադարձայ գրասենեակ յուզումէս դողահար։ Չէի կարծեր որ այսչափ աժան պիտի կրնայի ազատիլ, բայց բարեբաղդաբար մինչև այսօր մաքուր ապրած եմ, երբեք վտանգաւոր ընթացքի մէջ չեմ գտնուած և առիթը ներկայացած ատեն հաւատարմութեանս ապացոյցները տուած եմ։ Այս պատճառաւ ահա՛ առաջին անգամի համար չափազանց խիստ չվարուեցան հետս։

Այս եղելութիւնը քեզ իմացնելով՝ կը խնդրեմ և կը պահանջեմ որ նամակս առնելուդ պէս ամէն յարաբերութիւն խզես քու հայ ընկերներուդ և ծանօթներուդ հետ, նոյնիսկ բարեւդ կտրես իրենցմէ։ Հակառակ պարագային՝ գլխուս փորձանք պիտի բերես, գիտցած եղի՛ր։

Քեզի քանի անգամ ըսած եմ որ վերացական բաներու ետեւէ չվազես, լուրջ, գործնական ու դրական մարդ ըլլաս։ Թեթև մարդոց խօսքերուն պէտք չէ հաւատալ և վերացական գաղափարներու ետեւէ վազել։ Գիտցած եղիր որ մենք հոս շա՛տ հանգիստ ենք և գոհ մեր վիճակէն։ Մեր մազին թելին դպչող անգամ չի կայ։ Փա՛ռք Աստուծոյ, կ'ուտենք, կը խմենք, դրամ կը շահինք, ուզած ատեննիս կը պառկինք, ուզած ատեննիս կ'ելլենք, ալ ասկէ աւելի ի՞նչ կ'ուզենք։ Գաւառներուն վիճակը սանկ է եղեր նանկ է եղեր, մեզի ի՞նչ, մենք մեզի հոգանք։ Արդէն գաւառը ի՞նչ ունի որ . . . ես միշտ առեւտրական յարաբերութիւններ ունիմ գաւառացի պատուաւոր վաճառականներու հետ, ամէնքն ալ դժգոհութիւն մը յայտնած չունին։ Շարլաթաններու խօսքին ականջ մի՛ կախեր, անոնք իրենց անձնական շահուն համար այդ տեսակ ճամբաներու կը հետեւին։

Դուն նայէ՛ որ ժա՛մ առաջ կատարեալ մարդ ըլլաս, գործի սկսիս, դրամ շահիս, ուրիշ խենդուխելառ բաներու համար միտքդ մի՛ յոգնեցներ։ Եթէ դրամ

ունիս՝ աշխարհի ամենէն ազատ մարդն ես, եթէ դրամ չունիս՝ գերի ես ամենուն ձեռքը, աշխարհի որ կողմն ալ գտնուիս, որ երկրին մէջն ալ ապրիս։ Ազատութիւն, անկախութիւն, յեղափոխութիւն, տառնց ամենքն ալ դրամն է։ Դրամը չսիրողը ազատութիւնը չկրնար սիրել։

Լրջօրէն մտածէ՛ փորձառու մարդու այս խրատներուս վրայ։

Ձիչէ՛ նախարարին սպառնալիքը և քան այնմ ուղղէ՛ ընթացքդ։

Ամէնքս ալ սիրով կը համբուրենք քեզի։ Փիչ օրէն Մելինէն պիտի նշանենք պատուաւոր և հարուստ վաճառականի մը հետ։ Այս մասին աւելի մանրամասն կը գրեմ յաջորդով։

Հայրդ՝ ԳՈՋՄԱ

Դ. ՆԱՄԱԿ

ԳՈՋՄԱ ԱՌ ՓԻԼԻՊՊՈՍ

Սիրելի բարեկամս Փիլիպպոս Է.Փ.

ի Ռոտոսթօ

Երկար ժամանակ է որ առիթ չէինք ունեցած իրարու հետ թղթակցելու, յորմէ հետէ մեր արժաիքի առևտուրը դադրեցուցինք և սակայն ասիկա պատճառ մը չէ որ մեր երկարամեայ բարեկամութիւնը դադարի։ Առեւտրական յարաբերութիւններէն դուրս, մեր մէջը բարեկամական կապեր հաստատուած են և միշտ գրեթէ ձեր խօսքը կ՛ընենք տանը մէջ։ Ցաւալի է որ երկար ժամանակէ իվեր չկրցաք Պոլիս գալ և ձեր ներկայութեամբը մեզ պատուել։ Մեզի համար մեծ հաճոյք մը պիտի ըլլար ձեզի հիւրնկալելը և

պատուասիրելը: Կը յուսամ որ ողջ և առողջ էք ընտանեօք և դուք ալ փոխադարձաբար մեզ չէք մոռցած: Կինս և աղջիկներս յատկապէս կը բարեւեն ձեր տիկինը և զաւակները:

Այս անգամ ձեզի կը գրեմ ոչ թէ առեւտրական գործի մը համար՝ այլ ընտանեկան խիստ փափուկ և կենսական խնդրի մը մասին և կը յուսամ որ պիտի բարեհաճիք ձեր ձեռքէն եկած ծառայութիւնը մատուցանել, որուն համար նախապէս կը յայտնեմ չնորհակալութիւններս և երախտագիտութիւնս:

Անուսասիկ խնդիրը: Մեր Մելինէն կուզենք նշանել Թումնակերեան Մարտիկ էֆէնտիին հետ, որ ինչպէս ծանօթ է ձեզ, փայլուն դիրք մը կը գրաւէ Պոլսոյ հրապարակին վրայ: Բարեկամ մը իր կողմէ միջնորդեց և մեր աղջկան ձեռքը խնդրեց. մենք ալ, մեր կողմէ, անպատեհութիւն մը չտեսանք այսպիսի միութեան մը համար: Բայց և այնպէս Մարտիկ էֆէնտի քնիկ Թօսոսեանի մը ըլլալով, իր և իր ընտանեկան պարագաներուն մասին որոշ տեղեկութիւններ չունէինք:

Իրա՛ւ է որ հրապարակին վրայ պատուաւոր վաճառական մը նկատուած է և այս մասին տարակոյս չկայ, բայց և այնպէս ամուսնութեան պէս կենսական խնդրի մը մէջ հարկ էր նաև ուրիշ տեղեկութիւններ ալ քաղել իր մասին: Սրտի, ատոր համար դիմումս ըրի տեղս գտնուած Թօսոսեանի վաճառական բարեկամներուն: Դժբաղդաբար արուած տեղեկութիւնները հակասական էին, այնպէս որ այժմ կը սոխուիմ ձեր պնդութեան դիմել, խնդրելով որ յանուն մեր բա-

թեկամուԹեան և ամենայն անկեղծուԹեամբ ինձի ի-
մացունէիք ինչ որ գիտէք Մարտիկ էֆէնտիի մասին։

Իմ քաղած տեղեկուԹիւններէս կ'երեւայ որ յիշեալը բաւական անախորժ անցեալ մը ունեցած է։

Նախ պատմեցին Թէ արտիկ էֆէնտի, տարիներ առաջ, այդտեղ ապօրէն յարաբերուԹիւններ ունեցած է եղեր կոյս աղջկան մը հետ, որմէ զաւակ մըն ալ ունեցեր է, և Թէ ինք ստիպուեր է այդ պատճառաւ հեռանալ քաղաքէդ, աղջիկը երեսի վրայ Թողլով։ Ինդիրը իր այս վիճակին մէջ նշանակուԹիւն մը չունի անշուշտ և կարելի է վերագրել երիտասարդական ԹեթեւուԹեան, եԹէ իրաւցնէ խելացուԹիւնը ունեցած է իր յարաբերուԹիւնները բոլորովին դադրեցնել աղջկան հետ, ծննդաբերուԹեան դէպքէն ետքը։ Բայց դժբախտաբար մէկ քանիներ հաւաստեցին Թէ գործը այդպէս չէ վերջացած և աղջկան բողոքներուն և սպառնալիքներուն վրայ՝ Մարտիկ էֆէնտի ստիպուած է, Թէ՛ աղջկան և Թէ անոր զաւկին ամսական մը յատկացնել։ Հոս է որ ահա՛ խնդիրը կը կնճռոտի և ապագայ տաղտուկներու դուռ կը բանայ։

Կը խնդրեմ, սիրելի բարեկամ, որ այս մասին որոշ տեղեկուԹիւններ տաս և ճշմարտուԹիւնը ամբողջուԹեամբ ինձի յայտնես։

Ցետոյ, ըսին նաև որ Մարտիկ էֆէնտի իր մԹերանոցը ապահովագրել տալէ ետքը զայն այրած է և իբրև հրձիգ ամբաստանուելով բանտարկուած է բաւական ատեն, բայց վերջապէս կարելի եղած է գինքը ազատելու, բաւական դրամ կերցնելով։

Ասիկա իրաւ է որ ամուսնուԹեան հետ ոևէ կապ չունի և Թէ նկատի առնուելիք բան մը չէ, այսու հանդերձ կ'ուզեմ որ այս մասին ալ որոշ տեղեկուԹիւն մը ունենալ։ Այդ տեսակ գործերը երբ չեն յաջողիր ու երեւան կ'ելլեն՝ պատիւ չեն բերեր և անճարակուԹեան ապացոյց են։ Կատարեալ մարդ մը

մինչեւ որ բացարձակ վստահութիւն չունենայ իր յաջողութեան վրայ պէտք չէ այդպիսի վտանգաւոր ձեռնարկներու մէջ մտնէ։ Իմ համոզումս այս է։ Վաճառական մը իր պատուոյն պէտք է նախանձախնդիր ըլլայ ամէն վայրկեան ու իր վարկը միշտ բարձր պահէ։ Դրամ չահելու համար իւրաքանչիւր մէկն մի՛ջոց լաւ է, բայց պայմանաւ որ խաղք չըլլանք. եթէ ո՛չ յետինն չար քան զառաջինն կ՚ըլլայ։

Ոստոսթօցիներէն իմացայ նաեւ որ Մարտիկ էֆէնտի իր հօրը հետ գժտուած եւ նոյնիսկ անոր վրայ դատակ քաշած է եղեր եւ այդ ցաւալի դէպքէն իվեր ամէն յարաբերութիւն խզուեր է հօր եւ զաւկին միջեւ։

Բնականաբար մենք իրաւունք չունինք ընտանեկան ներքին խնդիրներու խառնուելու։ Թերեւս այդ գժտութեան մէջ հայրն ալ իր պատասխանատուութեան բաժինը ունի։ Ես կը փափաքիմ միայն հասկնալ թէ յարաբերութեան այդ խզումը, ապագային ինչ հետեւանքներ կրնայ ունենալ, քանի աւելի քայ խօսելով՝ արդեօք հայրը իր զաւակը զրկած է ժառանգութենէ, ինչպէս որ բարեկամ մը ինձ հաւաստեց։

Այս կէտը ամենէն աւելի վիս կը չահագրգռէ եւ այս մասին կ՚ուզեմ որ տեղեկութիւն մը տաք ինծի։

Վերջապէս, — և ասիկա ամենէն կարեւորն է, — կը փափաքիմ Մարտիկ էֆէնտիի նիւթական կարողութեան մասին որոշ գաղափար մը ունենալ։ Այս նկատմամբ իմ քաղած տեղեկութիւններս չատ հակասական են, այնպէս որ չուարած մնացած եմ։ Ոմանք 15 – 20 հազար ոսկիի հարստութիւն մը կը վերագրեն իրեն, ուրիշներ կ՚ըսեն թէ 8 - 10 հազար ոսկի ունի միայն, նոյնիսկ ըսողներ կան որ հազիւ 4 – 5 հազար ոսկիի տէր է։ Գտնուեցաւ նաեւ վաճառական մը որ ըսաւ թէ այդքան ալ դրամ չունի և թէ ամբողջ գործը վարկով կը դարձնէ։

Կը խնդրեմ, սիրելի բարեկամս, այս մասին ձեր

ամբողջ գիտցածը անկեղծօրէն յայտնեք ինձի. ամենէն կենսական խնդիրը այս է: Կ'ուզէի գիտնալ նաև հօրը նիւթական վիճակը ինչպէս նաև քանի մանչ և քանի աղջիկ ունենալը:

Իմ լսածիս նայելով՝ Մարտիկ էֆէնտիի մայրը անբարոյական վարմունք մը ունեցած է եղեր և իր ամուսնէն երկար տարիներէ ի վեր բաժնուած՝ առանձին կ'ապրի եղեր: Այս կէտը թէև բնաւ նշանակութիւն չունի, այսուհանդերձ կը փափաքէի իրողութիւնը իմանալ:

Ինչպէս կը տեսնէք ձեռնէ խնդրոյ ծառայութիւնս մեծ բան մը չէ և վատահ եմ որ պիտի հաճիք ամէնչապէս ուզած տեղեկութիւններս ինձ հաղորդել: Մարտիկ էֆէնտի կը փափաքի որ չուտով նշանառքը կատարենք, որովհետև մօտերս գործով Եւրոպա պիտի երթայ քիչ մը ժամանակի համար և չուզեր որ խընդիրը իր վերադարձին մնայ:

Կրնաք ապահով ըլլալ որ ձեր հաղորդելիք տեղեկութիւնները բոլորովին գաղտնի պիտի պահուին և երբեք չպիտի գիտցուի անոնց աղբիւրը, այս մասին պատուոյս վրայ խօսք կուտամ:

Դուք որ աղջիկ զաւակներու տէր էք, գիտէք թէ ինչ դժուարին բան մըն է այսպիսի ամուսնական խնդիր մը և արդ՛ի այլասիրութիւն հարկաւոր է յետոյ դժբախտութիւններու չհանդիպելու համար:

Իրա՛ւ է որ դրամին ու հարստութիւնը չա՛տ բաներ կրնան ծածկել, բայց գոնէ այդ նիւթական ապահովութեան մասին պէտք է որ որոշ գաղափար մը ունենանք: Եթէ իրա՛ւ, Մարտիկ էֆէնտիի հայրը վճռած է իր որդին ժառանգութենէ զրկել, խնդիրը շատ կը դժուարանայ: Այս մասին մանաւանդ ձեռնէ կը ապահովեմ ամենաճշգրիտ տեղեկութիւններ: Կենսական հարցը այդ է:

Սիրալիր բարեւներ ձեր ազնիւ տիկնոջ եւ սիրասուն զաւակներուդ ինչպէս նաեւ ձեր ազնուութեան։

Ձեր անկեղծ բարեկամը՝
ԳՈՋՄՍ. ԴԱՄԻԱՆՈՍԵԱՆ

Ե. ՆԱՄԱԿ

ԳՈՋՄԱ ԱՌ ՓԻԼԻՊՊՈՍ

Սիրելի բարեկամս Փիլիպպոս էֆ.

Ի Ռոտոպօ

Շատ չնորհակալ եմ որ բարեհաճեցաք նամակիս չուտով պատասխանելու եւ ձեր թանկագին տեղեկութիւններովը զիս լուսաբանելու։ Ձեր այս բարեկամական սրտերքը երբեք չպիտի մոռնամ, պիտի ջանամ զայն փոխարինել առաջին առթիւ։

Ձեր նամակը առանալէ անմիջապէս եաքը մեր ուրոչումը տուինք եւ Մարտիկ էֆ.ին ալ հաղորդեցինք եւ վաղը, հինգշաբթի, նչանառուքը պիտի կատարենք մեր բնակարանին մէջ։ Շատ կը փափաքէի որ դուք ալ ձեր ազնիւ ընտանիքով ներկայ ըլլայիք այս ուրախ հանդիսին։ Ամէն պարագային՝ վատահ եղիր որ ձեզ պիտի յիշենք։

Կը գրէք թէ մօտ օրերս Պոլիս պիտի գաք։ Այժմէն իմաց կուտամ ձեզի որ մեր տունը հիւր պիտի ձնաք եւ եթէ այնպէս չընէք ու ուրիշ պանդոկ մը երթալ ուզէք, գիտցէք որ խորապէս պիտի վշտացնէք թէ՛ զիս եւ թէ՛ կինս։

Ձեր տուած տեղեկութիւններուն մէջ ինծի համար կարեւորագոյնը այն է որ Մարտիկ էֆ.ի հայրը

զայն ժառանգութենէ չէ զրկած եղեր և թէ ինքն ալ 20 - 25 հազար ոսկիի հաստատ հարստութիւն մը ունի։

Կը գրէք նաև որ մեր խնամիցուն, Մարտիկ էֆ.էն զատ մանչ մը և երկու ամուսնացած աղջիկներ ունի։ Այս ալ թանկագին տեղեկութիւն մըն է, որովհետև եթէ 3 - 4 մանչ ունենար, իր մահուան պարագային մեծ բան մը չպիտի մնար մեր փեսին։

Որքան ալ ձեր տուած տեղեկութիւնները գոհացուցիչ էին՝ միւս կողմէ ձեր գրուածքէն անանկ մը կը հասկցուէր որ շատ համակարծիք չէք մեր Մելինէն Թռչնակերեան էֆէնտիի հետ ամուսնացնելու մեր ծրագրին։

Մարտիկ էֆ.ի մասին բաւական աննպաստ ծանօթութիւններ կուտաք, ինչպէս իր խաղամոլութիւնն ու գինեմոլութիւնը։ Այդ մասին ուրիշներն ալ խօսած էին ինծի, բայց ես չուզեցի ձեզ գրել, ինչպէս նաև իր ցածկոտ բնութեանը մասին, որովհետև ճըշմարիտը խօսելու համար, ես ատանկ բաներու շատ կարեւորութիւն չեմ տար։ Երբ մարդ դրամ ունի այդ պզտիկ թերութիւնները աչքի չեն զարներ։ Ո՞ւր գտնելու է կատարելապէս առաքինի մարդը։

Խաղամոլութիւն, գինեմոլութիւն, բարկութիւն, ևլն. անանկ թերութիւններ են, որոնք քանի տարիները անցնին կը պակսին ու կը մեղմանան, մինչդեռ դրամը առաքինութիւն մըն է, որ տարիներու ընթացքին հետզհետէ կ'աճի, բաղադրեալ տոկոսի դրութեամբ։

Գալով անբարոյական աղջկան ու իր զաւկին՝ կը գրէք որ Մարտիկ էֆ. կանոնաւորապէս վեց ոսկի ամսական կը վճարէ իրենց։ Ասիկա, շիտակը, շատ տարօրինակ երեւցաւ ինծի։ Վայրկենական յիմարութեան մը համար միթէ խելացութի՞ւն է տեւական վճարում մը ընել։ Դրական ու կատարեալ մարդու գործ չէ այդ։ Ես որոշած եմ նշանտուքէն ետքը այս

մասին խօսք բանալ Մարտիկ էֆ.ին և վերջնական կարգադրութեամբ մը այդ գործը լմնցնել։ Նախ պիտի պահանջեմ, որ ամասկանը դադրեցնէ անմիջապէս։ Այդ տեսակ յանձնառութիւն մը ապագային կրնայ մեծամեծ տաղտուկներ պատճառել։ Պէտք է ուրիշ ձև կարգադրութիւն մը ընել և այս մասին ես արդէն խորհած եմ։

Նախ կրնանք տղան ի հօրէ և ի մօրէ որբ հոս փոխադրել և Հիւանդանոցի որբանոցը դնել։ Հոգաբարձութիւնները իմ բարեկամներս են ու միջոցը կրնամ գտնել ձրիաբար զայն Ս. Յակոբ դնել տալու։ Գալով աղջկան՝ կարելի է զայն մէկու մը հետ կարգել այդտեղ գումար մը տալով իր ապագայ էրկանը։ Փոխանակ Մարտիկ էֆ.ն մշտնջենապէս ամասկան վեց ոսկի վճարելու՝ թո՛ղ մէկ անգամէն 80 – 100 ոսկի տայ իբրև օժիտ և գործին մէջէն ելլէ։ Կարծեմ այդքան գումարով մը աղջիկը կրնայ մէկը գտնել և հետը ամուսնանալ։ Այս կերպով խնդիրը միանգամ ընդմիշտ կը փոխուի։ Բայց որպէսզի կարելի ըլլայ այս արդիւնքին հասնիլ. նախ և առաջ ամասկանը դադրեցնելու է։ Որչափ տանեն որ Մարտիկ էֆ. չիմանայ թիւն ընէ այդ դրամը տալու, անկարելի պիտի ըլլայ իմ ծրագիրս գործադրել։ Կը յուսամ որ դուք ալ, իբրև գործնական մարդ, այս դրամներուս հասանութիւն պիտի տաք։ Կը խնդրեմ որ ձեր կարծիքը յայտնէք։ Ձեր տուած բացատրութիւններէն եաքը, միակ ան կէտը այդ աղջկան խնդիրն է ինծի համար։

Սիրալիր բարեւներ ձեր ազնիւ ալիկնոջ և սիրասուն զաւակներուդ, ինչպէս նաև ձեր աղնուութեան։

Ձեր անկեղծ բարեկամը՝
ԳԱՋԱՐ Ս. ԴԱՄԻԱՆՈՍԵԱՆ

Զ. ՆԱՄԱԿ

ԳՈՋՄԱ ԱՌ ՄԻՀՐԱՆ

Սիրելի զաւակս՝ Միհրանիկ

ի Ժընեւ

Կը հաստատեմ ապրիլ 24 թուակիր նամակս։ Ըստացայ քու ապրիլ 28 թուակիրդ և շատ ուրախ եղայ տուած տեղեկութիւններէդ։ Գոհ եմ որ գրածներս իրենց ազդեցութիւնը գործած են վրադ և յարաբերութիւններդ բոլորովին խզած ես վտանգաւոր անձերու հետ ու դասերուդ կ՚աշխատիս։ Ուրախ եմ նաև որ զուիցերիացի ընկերներու հետ յարաբերութիւն հաստատած ես ու անոնց ծնողքներուն տուները կը յաճախես։ Ատիկա շատ աւելի աղէկ է քան սրճարանները ժամանակ անցնելը։ Միայն թէ միշտ խոհեմութեամբ վարուէ՛ և չափազանց մտերմութիւններ մի՛ մշակեր։

Ինչպէս գրած էի արդէն, երկու օր առաջ քոյրդ Մելինէն նշանեցինք Ռոտոսթոցի ծանօթ վաճառական Մարտիկ էֆ. Թըռչնակերեանի հետ։ Մարտիկ էֆէնտի ազնիւ ձիրքերով օժտուած երիտասարդ մըն է, որ Պոլսոյ հրապարակին վրայ պատուաւոր դիրք մը գրաւած է։ Հայրն ալ Ռոտոսթոյի մէջ փայլուն դիրք մը ունի։ Իմ քաղած ստոյգ տեղեկութիւններուս նայելով 20 - 25 հազար ոսկիի հաստատ հարստութեան տէր մէկն է եղեր և Մարտիկ էֆ.էն զատ միայն մէկ մանչ և երկու ամուսնացած աղջիկ ունի։

Շատ ցաւ զգացինք որ այս նչանաւոր քին դուն ալ ներկայ չկրցար գտնուիլ։ Մօտերս Մարտիկ էֆ. իր առեւտրական գործերուն համար Եւրոպա պիտի այցելէ և ժրնէվէն ալ պիտի անցնի ու քեզ տեսնէ։ Անշուշտ պէտք եղածին պէս կը պատուհաս գինքը։ Առ այժմ ուրիչ կարեւոր գրելիք մը չունիմ։

Ամէնքս սիրով կը համբուրենք քեզի։

Հայրդ՝ ԳՈՉՄԱ

.....

Է. ՆԱՄԱԿ

ԳՈՉՄԱ ԱՌ ՄԻՀՐԱՆ

Սիրելի գաւակ՝ Միհրանիկ

Կը հասատատեմ 1908 մայիս 3 թուականիր նամակս։ Երկու օր առաջ քրոջդ՝ Մելինէին նչանածը ճամբայ դրինք դէպի Եւրոպա։ Գանի մը օր Վիէննա մնալէետքը, ուզղակի ժընէվ պիտի գայ քեզ տեսնելու։ Այս առթիւ ներփակ 200 ֆրանքնոց պանքնօթ մը կը ղրկեմ որպէսզի կարենաս գինքը պէտք եղածին պէս պատուասիրել։ Աւելորդ ծախքեր ընելու պէտք չունիս, միայն կը փափաքիմ որ գինքդ մէկ քանի անգամ ճաչի հրաւիրես ու թատրոն տանիս։

Ինք կ'ըսէ որ առեւտրական կարեւոր գործերու համար Զուիցերիայէն պիտի պնցնի. ջանա՛ հասկնալ թէ ինչ տեսակ գործեր են ատոնք և ինծի տեղեկացուր։ Եթէ պէտք ըլլայ քու աջակցութիւնդ ալ մի՛ խնայեր իրեն։ Մարտիկ էֆէնտին կատարեալ գործի մարդ մըն է և մեծ ապագայ կը խոստանայ, միայն թէ քիչ մը երիտասարդական մոլութիւններ ունի ու րոնցմէ անշուշտ պիտի հրաժարի երբոր ամուսնանայ, արդէն նչանուելէն իվեր օրինակելի կեանք մը կը

վարէ. ինչ որ մեծ ուրախութիւն կը պատճառէ ամենուս։ Սակայն կ'ուզէի գիտնալ նաև որ մենէ հեռու ի՞նչ տեսակ վարք ունի և ասոր համար կուզեմ որ գոնէ Ժընէվ գտնուած միջոցին, առանց յայտնի ընելու հետամուտ ըլլաս տեղեկութիւններ քաղելու։ Կարծեմ դժուար բան մը չէ ասիկայ քեզի համար, միայն թէ ինք կասկածի երթալու չէ։ Խնդիրը քրոջդ երջանկութեան վրայ է և ասոր համար պէտք է որ դուն ալ քու ձեռքէդ եկածը ընես։

Այս օրերս դարձեալ խստութիւնները շատ աւելցած են Պոլսոյ մէջ և բազմաթիւ ձերբակալութիւններ կ'ըլլան, թէև պարկեշտ ու պատուաւոր մարդոց դըպչող չիկայ։ Կ'ըսուի թէ կարգ մը բախտախնդիր դատարկապորտներ եկած են Եւրոպայէն և կ'ուզեն նորէն բաներ մը ընել Պոլսոյ մէջ, իբր թէ մինչև հիմա իրենց ըրածները չեն բաւեր։ Երբ այս յիմարութիւններուն վերջ պիտի տրուի...։ Այս պակասամիտ յեղափոխականները չեն կրնար կոր ըմբռնել թէ ազգ մը միայն վաճառականութեամբ կրնայ յառաջդիմել, զօրանալ ու բարգաւաճիլ և վաճառականութեան համար ալ հանդարտութիւնը անհրաժեշտ է։ Քանի մը հոգիի գործած աղայական յիմարութիւնները ուրիշ արդիւնք չեն ունենար՝ այլ առևտրական յարաբերութիւնները դժուարացնել։ Ատոնց երևալէն չէ՞ որ Անատոլուի հետ մեր վաճառականութիւնը գրեթէ դադրած է բոլորովին։ Հայերը չեն կրնար ճամբորդել և հետևաբար առուտուր ընել։ Ո՞վ կ'օգտուի ասկէ. պարզապէս Յոյները կամ Հրեաները։ Ահա մեր յեղափոխականներուն տեսած գործը։ Հայերը մինչև հիմա վաճառականութեամբ ապրեր են ու ասկէ ետքն ալ իրենց համար ուրիշ ասպարէզ չիկայ։ Այս ճշմարտութիւնը չեն կրնար կոր հասկնալ։

Այս բաները կը գրեմ քեզի որպէսզի մինչ զգոյշ ըլլաս և ուզիղ ճամբէն չշեղիս։ Ամենափոքրիկ անխո-

հեմութիւն մը կրնայ մեծ փորձանքներ յառաջ բերել, մանաւանդ այս միջոցիս։ Վստահ եմ որ գրածիդ պէս միշտ կը շարունակես հայերէն հեռու ապրիլ։ Եւրոպացիներու հետ բարեկամութիւն հաստատէ որչափ որ կ՚ուզես, անկէ վնաս առաջ չիգար՝ այլ ընդհակառակը կ՚օգտուիս։

Ամէնքս սիրով կը համբուրենք քեզի։ Նամակներդ անպակաս ըրէ՛։

Հայրդ՝ ԳՈՋՄԱ

Ը. ՆԱՄԱԿ

ԳՈՋՄԱ ԱՌ ՄԻՀՐԱՆ

Սիրելի զաւակս՝ Միհրանիկ

Վերջին նամակդ, մայիս 21 թուակիր, զոր ,երէկ իրիկուն ստացայ, չափազանց յուզեց զիս։ Տուած տեղեկութիւններդ այնքա՜ն անախորժ էին, որ չուզեցի կարդալ ո՛չ մօրդ և ո՛չ ալ քրոջդ։

Կը յուսայի որ Մարտիկ էֆէնտի, գոնէ քու մօտդ, աւելի խոհեմ ընթացք մը պիտի ունենար։ Գինովութեան պարագան և այդ առթիւ երգեցիկ սրճարանին մէջ տեղի ունեցած կռիւը և ոստիկանական միջամտութիւնը ճշմարիտը շա՛տ ցաւալի բան է։ Բարեբախտաբար զինքը ճանչցող չիկայ այդտեղ և ոչ ոք գիտէ մեր փեսացուն ըլլալը։ Տուած ուրիշ մանրամասնութիւններդ ալ շատ ամօթալի են։ Լաւ ես ըրեր որ մերժեր ես իրեն ընկերանալու իր գացած տեղերը։

Ի՞նչպէս կ՚ըլլայ որ նոր նշանուած մարդ մը, իր նշանածին եղբօրը կ՚առաջարկէ այդ տեսակ պտոյտներ։ Ատով պարզապէս անխոհեմութեան և անխելքութեան ապացոյցը տուած կ՚ըլլայ. կ՚երեւայ որ գինովութեան մէջ ըրածը թողածը չէ գիտցեր։ Գոնէ իր

մոլութիւնները ծանծկել գիտնար պէտք եղած տեղը։ Վաճառականի մը վարկին ու համբաւին համար որքան ջնասակար են այս տեսակ ընթացքները։ Եթէ գիտնայի որ տանիկ բանէր պիտի պատահէին՝ ինքը կը համոզէի ժրնեվէն չանցնելու. գոնէ այդ կերպով դուն չէիր տեսներ իր ընթացքը և մենք ալ չէինք իմանար։

Ամենէն աւելի ինձ վիշտ պատճառող պարագան սա եղաւ որ չորթի մը ժրնեվ կեցեր է տասնց երբեք ո և է գործով զբաղելու։ ... Ուրեմն ա՞ւտ բաւ ինձի թէ այդտեղ կարեւոր գործեր ունէր կարգադրելիք։ Յաւակի, չա՞տ ցաւալի բան։

Յորդորէ կուսաս նչանառքը ետ ընելու, բայց չատ դժուար բան է ատիկա, մանաւանդ որ հիմա յարերութիւն հաստատեցինք իր հօրը հետ որ չատ պարկեչտ ու պատուաւոր մարդ մըն է և մեծ համակրանք ցոյց կուտայ մեզի հանդէպ։

Քանի մը օր առաջ Պոլիս եկաւ և մեզի հիւր եղաւ։ Շատ ուրախութիւն յայտնեց որ իր տղան մեզի պէս ընտանիքի մը մէջ պիտի մտնար։

— Հիմա յոյս ունիմ որ ձեր չնորհիւ կատարեալ մարդ պիտի ըլլայ բաւ։

Եւ նոյնիսկ հասկցուց որ ամուսնութենէն ետքը միտք ունի մեծկակ դրամագլուխ մը տրամադրել իր զաւկին, պայմանաւ որ ինձի հետ ընկեր ըլլայ և միասին գործենք։

Բոլոր սանք գեղեցիկ խորհուրդներ են, որոնցմէ հրաժարիլը քիչ մը դժուար է անչուչտ։

Սակայն համար կը խնդրեմ որ այդ եղածները մոռնաս և մանաւանդ Մարտիկ էֆ.ի մասին աննպատակ ակնարկութիւն մը չընես մարդ կամ քրոջդ նամակ գրած ժամանակ։ Երբ ո և է մոլութիւն կամ ամօթալի արարք ծածուկ պահուի, կարելի է զայն չեղեալ համարել։ Պատուաւոր գեհատի մը վրայէն երբ նոր բալ-

թէ մը հագնինք ու կօշկուինք ո՛չ ոք կրնայ կասկածիլ թէ մեր ներքին լաթերը հին են։ Խնդիրը կօշիկին ուշադրութիւն ընելուն վրայ է։ Ինչ վաճառականներ կան, որոնք առանց դրամագլուխ ունենալու վարկով գործերնին կը դարձնեն։ Բարոյականն ալ անանկ է. եթէ դրամագլուխ-բարոյական չունենայ մարդ և կամ սպառի, կրնայ ինքզինք փրկել վարկ-բարոյականով. միայն թէ վարպետութեամբ շարժելու է։

Ահա՛ այս նկատումներով կը խնդրեմ որ Մարտիկ էֆ.ի ցաւալի միջադէպները մոռնաս ու ալ անոնց վրայ չմտածես։ Կարծեմ գրեցի քեզի որ հայրը 20–25 հազար հաստատ հարստութեան տէր մարդ մըն է և Մարտիկ էֆ.էն զատ միայն մանչ մը և երկու ամուսնացած աղջիկ ունի։

Ամէնքս սիրով կը համբուրենք քեզի։

Հայրդ՝ ԳՈՋՄԱ

Թ. ՆԱՄԱԿ

ԳՈՋՄԱ ԱՌ ՄԻՀՐԱՆ

Սիրելի զաւակս, Միհրանիկ

ի Ժրնեվ

Երկու օրէ ի վեր մեծ տագնապներու մատնուած ենք և չենք գիտեր թէ վերջերնիս ինչ պիտի ըլլայ։ Անշուշտ հեռագիրը ձեզի լուր բերաւ։ Ուրբաթ առտու էր երբ թերթերու մէջ կարդացինք թէ Սուլթանը Օսմ. Սահմանադրութիւնը վերահաստատած էր և հրաման ըրած էր որ անհրաժեշտապէս երեսփոխանական ընտրութիւններու ձեռնարկուի։ Բնականաբար

ափ ի բերան մնացինք ամէնքս ալ և իսկոյն կռահե-ցինք որ խաղ մըն էր ասիկա, թէև միամիտներ գըտ-նուեցան որոնք հաւատացին ասոր: Երէկ թերթերը դարձեալ Սահմանադրութեան հաստատման մասին նո-րանոր տեղեկութիւններ կը հաղորդէին, իսկ այս առ-տու, կիրակի, կը յայտարարեն թէ գրաքննութիւնը ջնջուած է, թէ կատարեալ ազատութիւն կը վայե-լենք, թէ խաֆիէները վերցած են ևլն.:

Այս բաները իմացուելով ժողովուրդը խանդա-վառուեցաւ և ցերեկէն ետքը թափորներ կազմուե-ցան որոնք դրօշակներ պարզած սկսան փողոցները պտըտիլ:

Ես այդ իրարանցումները տեսնելուս պէս տունս եկայ ու ալ դուրս չելայ:

Էրջամիտ, խոհեմ և փորձառու անձերուն կարծի-քը այն է որ բոլոր ասոնք պատրաստուած խաղեր են, որպէսզի հասկցուի թէ ժողովրդին մէջէն որոնք են որ Սահմանադրութեան կուսակից են: Դժբախտաբար չատեր այս բանը չեն հասկնար կոր, մանաւանդ մեր անխոհեմ հայերը ինքզինքնին չափազանց կը վտան-գեն կոր փողոցներու մէջ ցոյցեր ընելով: Շատ կը վախնամ որ մեծ փորձանք մը կը պատրաստուի կոր ամենուս գլխուն:

Ինչ մը առաջ Մարկոս էֆէնտին եկած էր մեզի, ինքն ալ այդ կարծիքը յայտնեց. «Սուլթանը դիտ-մամբ կ'ընէ կոր այս ամէնը» ըսաւ, կ'երեւայ որ պա-լատականները մտածեր են այս վարպետութիւնը ի-րենց թշնամիները երեսան հանելու համար: Շիտակը մեծ ճարպիկութիւն: Գիտես որ Մարկոս էֆէնտին ինչ լուրջ մարդ է և որքա՜ն կատարեալ կը մտածէ ու որքա՜ն ալ հեռատես է, ինք կը խորհի որ գոնէ մենք վոճուտականներս, զոհ չերթանք ասանկ խաղի մը և ասոր համար միջոց մըն ալ մտածած է. այն է հաւա-տաչ մութեան թուղթ մը ստորագրել և պատ մա-

տուցանել յայտնելով որ մենք Սահմանադրութիւն չենք ուզեր և թէ գոհ ենք հինն դրութենէն։ Եթէ խաղը երեւան չելած այսպիսի թուղթ մը տանք. չա՛տ մեծ ազդեցութիւն կ'ընէ և մեզի ուրիշ աչքով կը նային։

Մարկոս էֆէնտին ուրիշ մէկ քանի բարեկամներ ալ պիտի տեսնայ ու անոնց կարծիքը առնելէետքը, վաղը պիտի պատրաստենք այդ հաւատարմութեան թուղթը։

Այս բաները մանրամասնօրէն քեզի կը գրեմ, սիրելի զաւակս, որպէսզի ատոյգ գաղափար մը ունենաս մեր կացութեան մասին ու դուն ալ թերթերուն գրածներէն խաբուելով անխոհեմ քայլեր չառնես։ Անշուշտ միչտ հեռու կը մնաս կոր այդ տեղի վատնգաւոր հայերէն. այս միջոցիս մանաւանդ խոհեմութիւնը կրկնապատկէ, որովհետև հոս ալ հարկաւ յրտեսներ կան որոնք պիտի ուզեն հասկնալ թէ ո՞վ է Սահմանադրութեան համար ուրախացողը։

Ձիչդ այս տողերը գրած միջոցիս դարձեալ փողոցը աղաղակ մը փրդաւ։ Հազարաւոր անձեր թափոր կազմած դէպի վեր կ'երթան կոր, նուագներու ընկերակցութեամբ և «կեցցէ Սահմանադրութիւն» ըսելով։ Ի՜նչ յիմարութիւն, Աստուած իմ. այդ մարդիկը կ'երեւայ որ ընաւ չեն մտածեր կոր թէ քանի մը օր առաջ Սահմանադրութիւն բառը արտասանողը ոչքսոր կ'երթար։ Սուլթան Համիտի գործութեան վրայ ալ կարծես գաղափար չունին, Աստուած խելք տայ իրենց, Աստուած վերջ տանիս բարի ընէ։

Սմենքս ալ սիրով կը համբուրենք քեզի։

Հայրդ՝ ԳՈՂՄԱ

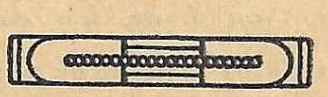

Ժ. ՆԱՄԱԿ

ԳՈՋՄԱ ԱՌ ՄԻՀՐԱՆ

Սիրելի զաւակս, Միհրանիկ

ի ժընեվ

Անցած շաբթուան նամակէս ի վեր այնպիսի բաներ տեղի ունեցան որ առանց քու նամակիդ սպասելու դարձեալ կը գրեմ։

Նախ ըսեմ որ անկէ առաջ գրած նամակս չեղեալ համարէ։ Կացութիւնը բոլորովին փոխուեցաւ։ Մարկոս էֆէնտին խալք է ըրեր, կեցցէ Սահմանադրութիւն, կեցցէ Ազատութիւն, կեցցէ Յեղափոխութիւն։ Տեսնաս ինչ խանդավառ օրերու մէջ կ'ապրինք կոր այստեղ, մեղք որ հոս չես որպէսզի մասնակից ըլլաս մեր ուրախութեան։ Նորէն կը կրկնեմ, անցած շաբթու գրած նամակս պատռէ նետէ, չըլլայ որ մէկու մը ձեռք անցնի։ Ապուշի պէս Մարկոս էֆէնտիին խօսքերուն հաւատացի և անոնց ազդեցութեան տակ յիմար բաներ գրեցի։ Այդ մարդը կ'երեւայ որ պարզապէս պունամիշ եղեր է։ Արդէն վրան մեծ համարում մը չունէի՛ բայց հիմա համարումս բոլորովին վերցաւ, կը զարմանամ թէ այդ մարդը իր այս խելքով ինչպէս կրցեր է գործ ընել, դրամ շահիլ։ Բարեբախտաբար իր տուած խորհուրդը չի գործադրեցինք, եթէ ոչ հիմա ամէնուն քով խայտառակ պիտի ըլլայինք։

Ձեռ գիտեր շաբաթուան մը միջոցին ինչե՛ր անցան։ Խաֆիէները խայտառակաբար վռնտուեցան, մէկ քանին աքսորուեցան, շատերը ծեծ կերան, մեծ մասն ալ ձգեց փախաւ։ Հապա՜ այն պալատականները որոնց անունը բերաննիս առնելու կը վախնայինք, հազիւ փրցան Պոլիսէ հեռանալ Եուհաներով։ Տեսնելու է մեր

թուրք եղբայրներուն սէրը ու համակրութիւնը հայերուն մասին։

Սահմանադրութիւնը և Ազատութիւնը դուք բերիք մեզի, կ՚ըսեն կոր արտասուալից աչքերով։

Իրա՛ւ ալ կ՚երեւայ որ մեր հերոս յեղափոխականներուն գործն է եղեր այս։ Ես արդէն միշտ կ՚ըսէի որ այդ մարդիկը անձնուիրաբար կ՚աշխատին. այս մասին շատ անգամ նոյնիսկ կռիւ ըրած եմ Մարկոս էֆէնտիին հետ։ Գիտե՞ս որ երբ 1895ին յեղափոխականները դրամ կը հաւաքէին ես ալ երկու հարիւր ոսկի տուի, իրաւ է որ մահուան սպառնալիքով իրենք ուզած էին այդ գումարը, բայց ուրիշ հարուստներ գտնուեցան որոնք սպառնագիր ընդունելով հանդերձ դրամ չտուին։ Ես արդէն սկիզբէն համակիր եղած եմ յեղափոխական շարժումին։ Մենք ալ մեր ժամանակին, երիտասարդ եղած ատեննիս, յեղափոխական գործերու գլուխն էինք։ Կը յիշեմ որ Բերայի եկեղեցիին մէջ «չյիշուի» պոռացած եմ Սարգիս Պատրիարքին համար։ Անգամ մըն ալ Թաղականները հրաժարեցնելու համար խռովութիւն հանեցինք... որ մէկը յիշեմ։

Անշուշտ, սիրելի զաւակս, ասկէ առաջ գրած նամակներուս բուն ոգին հասկցած ես և ըստ այնմ վարուած։ Ես ստիպուած էի քեզ խրատել որ այդ տեղի յեղափոխականներէն հեռու մնաս, բայց սրտանց շա՛տ գոհ էի որ անոնց հետ յարաբերութիւն կը մշակես։ Վստահ եմ որ դուն ալ յեղափոխական եղած ես Եւրոպա երթալէդ ետքը։ Միայն ինծի իմացուր որ Դաշնակցակա՞ն ես թէ Հնչակեան և կամ երկուքը միասին։ Հոս հիմա ամէն մարդ կա՛մ Դաշնակցական է և կա՛մ Հնչակեան։ Ես ալ անոնցմէ մէկ հատին պիտի գրուիմ, բայց նախ կ՚ուզեմ հասկնալ թէ ո՞րն է լաւագոյնը։

Այս ազատութիւնը բարիք մը պիտի ըլլայ հոս

գործի տեսակէտով։ Հիմա ամէն մարդ ազատօրէն կրնայ կոր ուզած տեղը երթալ գալ, բան մը որ հայերուն արգիլուած էր ասկէ առաջ։ Գիտես թէ որքա՜ն տուժեցինք մեր առեւտուրին մէջ այս պատճառաւ։

Այդ տեղ «Դրօշակ» անունով յեղափոխական թերթ մը կը հրատարակուի եղեր, անպատճառ զիս բաժանորդ գրել տուր։ Եթէ ուրիշ յեղափոխական թերթերու հասցէները գիտես՝ անոնք ալ հաղորդէ ինծի։ Ես հիմա միայն այդ տեսակ թերթեր կրնամ կոր կարդալ։ Հին տառերը զրկուած էինք այս հաճոյքէն, հիմա գոնէ անոր տեղը լեցնենք։

Եթէ այս միջոցիս Պոլիս գտնուիս, երբեք չպիտի ճանչնաս։ Ամէն օր հանդէս, ամէն օր թափօր, ամէն օր բանախօսութիւն, ճառ, միթինկ, գումարում։ Մարդ իր գործին նայած չունի։ Ես անգամ քանի մը ժամ դրասենեակը կը մնամ և յետոյ փողոց կ՚ելլամ։ Ամբողջ քաղաքը կարծես հարանիքի մէջ է և ամէն ժամ ուրախ լուրեր կը հասնին ամէն կողմէ։ Մինչև իբիւկուն թերթ կը հրատարակուի և ձեռքէ ձեռք կը յափշտակուի։

Մանաւոր բարեւներս հաղորդէ այդ տեղի յեղափոխական ընկերներուդ և իմ կողմէս ճակատին համբուրէ։

Ամէնքս սիրով կը համբուրենք քեզի։

Հայրդ՝ ԴՈՂՄԱ

ԺԱ. ՆԱՄԱԿ

Սիրելի Մարտիկ էֆ. Թուչնակերեան

ի Ռոտոսթօ

Կը յուսայինք որ՝ Ձեր խոստման համեմատ՝ բացակայութիւնիդ կարճ պիտի տեւէր եւ այս միջոցին պիտի կրնայինք Պոլիս գտնուիլ։ Բայց ահա ամիսէն աւելի է որ մեկնեցաք եւ տակաւին գալու խօսք չէք ըներ ձեր վերջին նամակին մէջ։

Միւս կողմէ՝ անհաճոյ լուրեր լսեցի, որոնց որ աստիճան ճշմարիտ ըլլալը չեմ գիտեր, թէեւ հաւաստի աղբիւրներէ քաղած եմ։ Դուք խոստացած էիք որ այդ տեղի աղջկան խնդիրը միանգամ ընդ միշտ պիտի կարգադրէք եւ ամէն յարաբերութիւն պիտի խզէք հետը վերջնականապէս։ Արդ, հիմա կ'իմանամ որ այս մասին ո՛չ թէ բան մը չէք ըրած՝ այլ ընդհակառակը ձեր յարաբերութիւնները այդ անպատիւ արարածին հետ, վերահաստատած էք։ Այսպիսի անխոհեմ արարք մը, ճշմարիտ խօսելով, չէի սպասեր ձենէ, մանաւանդ ճիշտ ամուսնական ու հարսանեկան պատրաստութիւններու միջոցին։ Ձեզի յայտնած եմ արդէն որ Մելինէի հետ ձեր ամուսնութիւնը այդ խնդրին կարգադրութենէն կախում ունի։ Բանի առկախ մնայ ատիկա՝ բան մը չենք կրնար ընել։

Կը խնդրեմ որ լրջօրէն մտածէք այս բաներուն վրայ եւ ըստ այնմ գործէք։

Անշուշտ ձեր ամուրիի կեանքին մէջ ներելի բան մըն է այդ տեսակ յարաբերութիւնները եւ ինչպէս բերանացի ալ ըսած եմ, երբեք դատապարտելի չեմ գտներ այդ տեսակ արարքները երբոր գայթակղութեան տեղի չեն տար։ Բայց այս պարագային դժբախտաբար այնպէս չէ. այլեւս դուք ամուրի չէք կրնար

Նկատուել քանի որ մօտ ժամանակէն պիտի ամուսնանաք։ Պէտք է որ այժմէն խոզէք ձեր հին կապերը և ամուսինի նոր կեանքին պատրաստուիք։ Այս խընդրին մէջ մանաւանդ ծանրակշիռ բան մըն ալ կայ, այն է փոքրիկ մանչուն պարագան։ Ապագային համար շատ վտանգաւոր է այդ տղան մօրը քով ձգելը։ Ինչո՞ւ իբրև հայր չէք պահանջեր զայն ու քովէն առնէք, որպէսզի ի հօրէ և ի մօրէ որբ, հոս տեղաւորենք Փրկիչի Հիւանդանոցը և միանգամայն ընդ միշտ խաւսինք այդ փորձանքէն։

Այս կը պահանջէ թէ ձեր շահը և թէ ամենուս շահը։

Շատ գոհ եղայ այդ տեղի առեւտրական հրապարակին մասին ձեր տուած տեղեկութիւններէն։ Հոս ալ, փա՛ռք Աստուծոյ, գործերը լաւ են և աւելի լաւանալու յոյս կայ։ Մենք, ինչպէս գիտէք, Մեծ կղզի կը գտնուինք և շատ լաւ ժամանակ կ'անցնենք։

Մեծ ուրախութիւն ըզգացի լսելով որ Հնչակեան կոմսակցութեան անդամ գրուեր էք։ Ես ալ Դաշ-

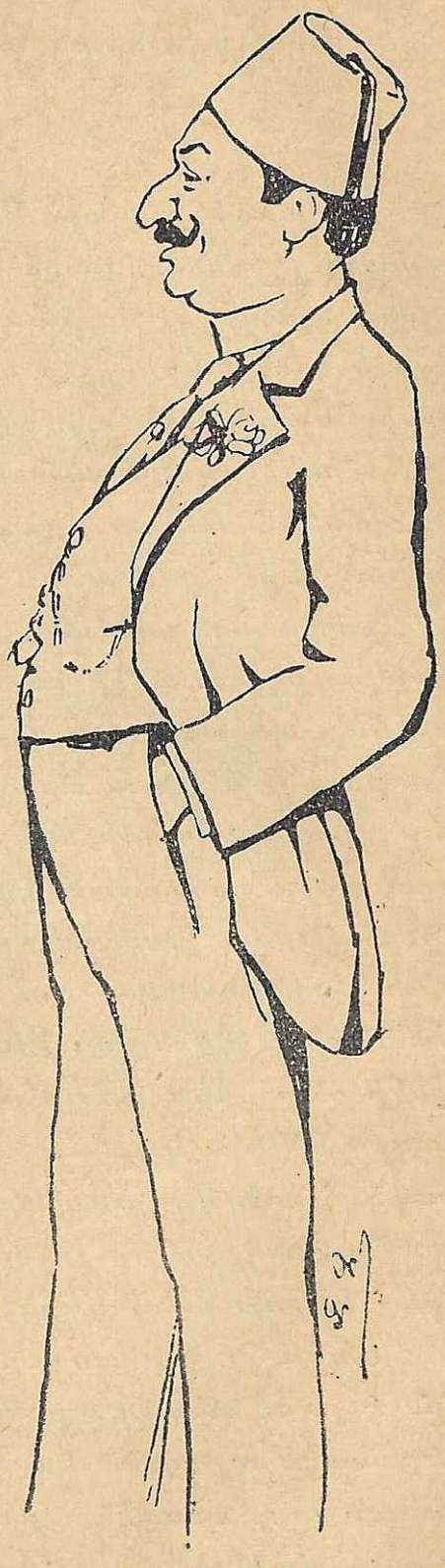

Մ. Թռչնակերեան

նակցական արձանագրուեցայ և Միհրանիս ալ պիտի գրեմ որ ինքն ալ ուրիշ կուսակցութեան մը արձանագրուի, այս կերպով ամէնքը բռնած կ'ըլլանք։

Իթթիհատի ալ անդամ գրուելու միտք ունիմ։ Պէտք է ժամանակին յարմարիլ։

Աղէկ միտքս ինկաւ։ Քանի որ հիմա յեղափոխական կուսակցութեան մը անդամ էք, չէ՞ք կրնար աւելի օգուտ քաղել և սա աղջկան հետ ձեր գործը կարգադրել, տղան ձեռքէն առնելով ու զինքն ալ ստիպելով որ անմիջապէս ուրիշի հետ ամուսնանայ։ Հիմա հոս գործ ունեցողը անոնց կը դիմէ կոր գործը կարգադրելու համար և ամենուն ալ խօսքերնին կ'անցնի կոր։

Այս ըսածիս վրայ լրջօրէն մտածեցէք։ Կարծեմ լաւագոյն միջոցը այդ է։

Առ այժմ ուրիշ գրելիք չունիմ։ Ամէնքս սիրով կը բարեւենք ձեզի և ձեր ազնիւ ծնողքը և անհամբեր կը սպասենք ձեր վերադարձին։

Ձեր անկեղծ բարեկամը՝
ԳՈՋՄԱ ԴԱՄԻԱՆՈՍԵԱՆ

ԺԲ. ՆԱՄԱԿ

ԳՈՋՄԱ ԱՌ ՄԻՀՐԱՆ

Սիրելի զաւակս, Միհրանիկ

ի Ժընեւ

Կը հաստատեմ օգոստոս 8 թուակիրս։ Ստացայ քու օգոստոս 10 թուակիրդ։ Զարմանալի բան որ դուն անտարբեր ես մեր խանդավառութեան և նոյնիսկ տեսակ մը հեգնութիւն ցոյց կուտաս իմ գրած-

ներուս մասին։ Շատ կը ցաւիմ որ յարաբերութիւններդ այդպէս բոլորովին խզեր ես յեղափոխական հերոսներուն հետ և կը գրես թէ հիմա այլեւս չես կրնար վերահաստատել զանոնք։ Գոնէ ջանա՛ յեղափոխական ուրիշ կուսակցութիւններու հետ յարաբերութեան մտնելու, քանի որ այդ տեղինները, գրածիդ համեմատ, երես դարձուցած են քեզի։ Կատարեալ մարդը ո և է յեղափոխական կուսակցութեան մը պէտք է պատկանի. ես միշտ այս համոզումը ունեցած եմ։

Եթէ այդ մարդիկը չըլլային, տակաւին բռնակալութեան ճիրաններուն տակ պիտի չարչարուէինք ու չպիտի կրնայինք ազատօրէն մեր առեւտուրով զբաղելու։ Հազիւ ամիս մըն է որ ազատութիւն ունինք և արդէն գործերը բացուիլ սկսան։ Գաւառներէն վաճառականները ազատ համարձակ կուգան կ'երթան կոր, ապրանք կ'առնեն, ապրանք կը բերեն կոր։

Սիրելի զաւակս, ջանա՛ որ անպատճառ կուսակցութեան մը մէջ մտնես։ Ես հիմա Թունդ Դաշնակցական եմ և քիչ օրէն ենթակօմիտէի ալ անդամ պիտի ըլլամ։ «Ընկեր Գոզմա» կ'ըսեն կոր ինծի և շատ կը յարգեն կոր։ «Դամիանոսեան» մականունը քիչ մը անյարմար կուգայ կոր իմ յեղափոխական հանգամանքիս, բայց ի՞նչ ընեմ. դժբախտաբար վաճառական եմ ու չեմ կրնար Ֆիրմաս դիւրաւ փոխել։ Այսուհանդերձ վաճառականութենէ դուրս Թուղթերու տակ երբեմն «Դամիասունի» կը ստորագրեմ կոր, բայց այդ ալ ականջի պաղ կը հնչէ կարծեմ։

Տեսնես ի՞նչ պերճախօս մարդիկ ունինք մեր կուսակցութեան մէջ, ամէն օր միթինկներ կը գումարենք Թաղերը և հազարաւոր ժողովուրդ կուգայ մըտիկ ընելու։ Անգամ մը այդ միթինկներէն մէկուն ես նախագահեցի և քանի մը խօսք ըրի որոնք բուռն կերպով ծափահարուեցան։

Այս յեղափոխութեան մէջ ամէն բան աղէկ է, բայց ընկերվարական սկզբունքները քիչ մը գործը կ'աւրեն կոր, բայց ինչ ընենք առանց փուչի վարդ չըլլար:

Քրոջդ Մելինէին հարսնիքը հաւանօրէն տեղի կ'ունենայ ամիսէ մը: Ամէն պատրաստութիւն տեսած ենք արդէն:

Կը փափաքէինք որ դուն ալ ներկայ գտնուէիր, բայց դժբախտաբար կարելի չպիտի ըլլայ, քանի որ դասերդ երեսի վրայ թողուլ չես ուզեր ու կը նախընտրես արձակուրդդ ալ այդտեղ անցնել:

Ամէնքս ալ սիրով կը համբուրենք քեզ:

Հայրդ՝ ԳՈԶՄԱ

ՆԱՄԱԿ ԱՒ ԳՈԶՄԱ ԷՖ. ԴԱՄԻԱՆՈՍԵԱՆ

«Ստորեւ կը հրատարակենք հետեւեալ նամա-
«կը իր շահեկան պարունակութեանը համար, դի-
«տել տալով սակայն նամակագրին թէ մեր Գոզմա
«Էֆ. Դամիանոսեանը վախճանած է արդէն, ինչ-
«պէս նախապէս ծանուցինք: Այս մանրամասնութիւ-
«նը կ'երեւայ թէ մոռցեր է Գոզմայի պատօնեան»:

Ազնուաշուք Գոզմա Էֆէնդի,

Թոյլ տուէք, նոր Տարւոյ առթիւ, որ Ձեզ ներկայացնեմ իմ խորին երախտագիտութեանս հաւաստին, Ձեր այն բարձր հոգածութեան համար, որուն առարկայ ըրիք զիս հինգ երկար տարիներէ ի վեր:

Պարտականութիւնը կը ծանրանայ վրաս, այս տեսակ օրերու առթիւ, ջերմապէս աղօթել Ձեր թանկագին կեանքին ու Ձեր ազնիւ ընտանիքին երջանկութեանը համար։

Համարձակութիւնը կ՚առնեմ այս առթիւ Ձեզ յիշեցնելու, շատ խոնարհաբար, այն խոստումները զոր բարութիւնը ունեցաք ինծ ընելու Ձեր քով պաշտօնավարութիւնս ստանձնած թուականիս, և որոնց գործադրութիւնը անկարելի դարձան դժբախտաբար կարգ մը ծանօթ պատճառներով. քանի մը տարիներէ ի վեր հրապարակիս դրամական ու առեւտրական տագնապը. Ձեր նորակառոյց խաներու ծանր ծախսերը, ու Ձեր շնորհալի դստեր, Օրիորդ Մելինէի նշանտուքը — որուն առթիւ սրտագինօրէն կը խնդակցիմ — ծանրաբեռնեցին արագօրէն Ձեր պիւտճէն ու նկատի ունենալով բոլոր այս պարագաները քաջութիւնը չպիտի ունենայի Ձեր բարեգութ ուշադրութիւնը հրաւիրելու իմ վրաս, եթէ այս պարագաներուն քով ուրիշներ չըլլային, աննախընթացօրէն հասութաբեր.— այսպէս, ծանօթ տեղէն գտնուած հնութիւններուն վաճառումը, Ամերիկայի մէջ, անհաշուելի գումարներու փոխարէն, որոնք Ձեզի առիթը տուին Ձեր խանը շինելու, վերջերս Պոլսոյ քարափին քով կեցած Բաուրբոնի ընկղմումը, որուն վրայ Ձեր ունեցած հազար ոսկիի ապրանքը յաջողեցանք կեղծ հաշուեգրով հինգ հազար ոսկի արժեցնել. վերջապէս, Ձեր պաշտօնեայ Ատամի մահուամբը, իր հօրմէն ժառանգած ու Ձեր քով պահ դրած հազար Օսմ. ոսկի գումարին Ձեզ սեփականացումը, որուն առթիւ նուիրական պարտականութիւն մը համարեցի, Ձեր թէլադրանքին վրայ, կեղծ երդում ընել իր մօր բացած դատին առթիւ — ահաւասիկ պարագաներ, Ազնուաշուք էֆէնտի, որոնց գումարը կը հասնի մօտ երեսուն հազար ոսկիի։ Թէև այդ գումարը մեծ կարեւորութիւն մը չունենայ Ձեզ համար,

բայց ես չեմ կրնար ինքզինքս արդիլել ուրախութիւնս յայտնելու անոր յառաջ բերումին մէջ ունեցած մասնակցութեանս համար: Կը յուսամ թէ անսահման բարութիւնը պիտի ունենաք նիւթական վիճակս բարելաւելու համար հինգ տարիներ առաջ Ձեր ըրած խոստումը վերյիշելու. — ինչպէս գիտէք, նոյն թուականին յայտարարեցիք ինծի թէ դուք անուս պաշտօնեայի մը պէտք ունիք, օրական մէկ քանի ժամուան համար, Ձեր գանձումները ու մանր մունր յանձնարարութիւնները կատարելու, հետեւաբար չպիտի կրնայիք իմ լեզուագիտութենէս ու հաչուակալութենէս օգտուիլ, այս առթիւ երկուքուկէս Օամ. ոսկի ամսականս յատկացուցիք: Ձեր քով պաշտօնավարութենէս մէկ ամիս յետոյ Ձեր վաճառատան երեքլեզուեան թղթակցութիւնը ինձ յանձնեցիք ու չնորհակալ եմ մանաւանդ որ վստահութիւնը ունեցաք Ձեր տոմարներն ալ ինձ յանձնելու, որոնց մասին ամէն ջանք ըրի, օրական տասներեք ժամ աշխատութեամբ, Ձեզի գոհ ձգելու համար: Դժբախտաբար սակայն վերյիշեալ ծանօթ տագնապները պատճառ եղան որ միջոցը չունենաք իմ ամսականիս մասին խորհելու: Ուստի ներկայիս կուզամ խոնարհաբար խնդրելու որ այս տարի երկուքուկէս Օամ. ոսկի ամսականս չորսի բարձրացնէք, որպէսզի մէկ ուկէս ոսկի յաւելումով ի վիճակի ըլլամ խանգարուած առողջութիւնս դարմանելու, այդ մէկ ուկէս ոսկին բժիշկի ու դեղերու յատկացնելու համար:

Կանխաւ չնորհակալութիւններով,

Ձեր աւձնուէր պաշտօնեան

ԾԱՆՕԹ.— Ստորագրութիւնը զանց կ'ընենք դնել, մանաւանդ որ, ինչպէս ըսինք վերը, այս նամակը ուղղուած է հանգուցեալ անձի մը:

ԺԳ. ՆԱՄԱԿ

ԳՈՋՄԱ ԱՌ ՄԻՀՐԱՆ

Սիրելի զաւակս՝ Միհրանիկ

ի Ժրնեւ

Ստացած եմ գրած նոյեմ. 17, դեկտ. 12 և դեկտ. 28 թուակիր նամակներդ, բայց դժբախտաբար այնչա՛փ զբաղած էի որ չկրցայ ամենուն ալ զատ զատ պատասխանել, ի փոխարէն մայրդ և Մելինէն գրեցին քեզի և անշուշտ իմաց տուին նաև որ ամիսի մը չափ բացակայ մնացի Պոլիսէն ու գաւառները պտոյտ մը ըրի թէ՛ առեւտրական գործերով և թէ մանաւանդ դիտաւորութեամբ մը։

Այդ մանաւանդ դիտաւորութիւնս էր Օսմանեան Սորհրդարանի անդամ ընտրուիլ, սակայն չյաջողեցայ կարգ մը պատճառներով, որոնց վրայ չեմ ուզեր ծանրանալ։ Սակայնը ըսեմ որ յեղափոխական կուսակցութիւնները զիս յուսախաբ ըրին։ Եթէ անոնք ուզէին՝ կրնային տեղէ մը զիս ընտրել տալ, բայց չաշխատեցան և ասիկա պարզապէս ապերախտութիւն էր։ Իրենց ամէն հանգանակութիւններուն մասնակցեցայ, ամէն թերթերուն բաժանորդ գրուեցայ, իրենցմէ մէկ քանին տունս ճաշի հրաւիրեցի, դուրսը պատահած ատենս միշտ պատուասիրեցի, իրենց գաղափարակից ձեւացայ, ճառերնին մտիկ ըրի. ծափահարեցի և այդ ամենուն փոխարէն զիս մէպուս մը ընտրելու իսկ արժանի չտեսան։

Մելինէին հարանիքը փառաւոր կերպով կատարեցինք։ Բոլոր բարեկամներն ու ազգականներն ներկայ էին, դուն միայն կը բացակայէիր։ Այդ գործն ալ վերջապէս լմնցաւ, թէև ո՛չ բոլորովին ուզածիս պէս. իբրև գործ մարդ, Մարտիկ էֆէնտին չատ ճարպիկ

ու վարպետորդի է և առեւտուրի ամէն հնարքներուն տեղեակ։ Դիւրաւ չխաբուիր և ինք գիտէ ուրիշները խաբելու կերպը, ինչ որ վաճառականութեան մէջ մեծ յատկութիւն մըն է։ Բայց ափսո՛ս որ ներքին կեանքը չատ կանոնաւոր չէ. կարգ մը թերութիւններ ունի որոնք կրնան անհաճոյ հետեւանքներ ունենալ։ Դուն ալ արդէն նչմարած էիր այդ բանը։ Բայց ես խորհեցայ որ դրամը չատ բան կը ծածկէ և յետոյ, ժամանակ անցնելով, կարգ մը մոլութիւններ վերջ կը գտնեն, խնդիրը այն է որ դրամական նեղութիւն չըլլայ։

Հիմա Մելինէին հետ պատ տուն եղած են, թէև մեր մօտերը կը քնակին. քոյրդ միշտ կուգայ կ'երթայ մեզի։ Քանի մը օր առաջ նոյնիսկ չաբաթի մը չափ մնաց։ Մէջերնին պզտիկ խնդիր մը ունեցած էին, ասոր համար Մելինէն մեզի եկած էր ու չէր ուզեր ամուսնոյն քով դառնալ։ Մարտիկ էֆէնտին քիչ մը բարկացոտ է, մանաւանդ երբոր քիչ մը աւելի խմէ. կ'երեւայ որ մէջերնին վէճ մը ծագեր է և ինքզինք չկրնալով զսպել՝ Մելինէն ձեռքեր է, բաւական ծանր կերպով։

Բարեբախտաբար խնդիրը չիմացուեցաւ և գործը անուշ տեղը կապեցինք ու համոզեցինք Մելինէն որ իր տունը վերադառնայ։ Եթէ իմացուէր՝ ա՛լ լրագիրներուն մէջ պիտի անցնէինք ու ամենուն բերնին ծամոց պիտի ըլլայինք։ Ասանկ բաները երբոր չիմացուին, կարեւորութիւն չունին ու կը մոռցուին կ'երթան։

Ես խրատեցի Մելինէն որ ոչինչ բաները խնդիր չընէ ու էրկանը հետ ազէկ երթայ, մանաւանդ որ այս միջոցիս իր գործերը չատ ազէկ են ու լաւ դրամ կը չահի կոր։ Հայրն ալ, ինչպէս գրած եմ արդէն, հասատատ հարստութեան տէր է, այնպէս որ ապագային

խիստ փայլուն դիրք մը կրնայ օձնենալ Մարտիկ էֆէնտին։

Այս իրողութիւնները քեզի կը գրեմ, որովհետև կ'ենթադրեմ որ Մելինէն իր նամակներուն մէջ դժգոհութիւն յայտնած ըլլալու է իր ամուսնական կեանքէն։ Ուստի կ'ուզեմ որ ամէն բան տեղն ի տեղւոջ գիտնաս և ըստ այնմ խրատես զինքը որ համբերող ըլլայ։

Նոր տարին կը չնորհաւորեմ և յաջողութիւններ կը մաղթեմ դասերուդ մէջ։ Կը յուսամ որ միշտ ազէկ ու առողջ ես ու ինքզինքիդ հոգ կը տանիս։

Մեր քաղաքական կացութիւնը բաւական խառնաշփոթ է այս միջոցիս. կուսակցութիւնները իրարու դէմ պայքար կը մղեն և նոյնիսկ իրարու սպառնալիքներ կ'ընեն։ Բայց, փա՛ռք Աստուծոյ, բռնակալութեան չրջանին մէջ չենք, թերթերը ազատօրէն կը գրեն ամէն բան և երթեւեկութիւնները միշտ ազատ են։

Ես դարձեալ միտք ունիմ մօտերս ներքին գաւառները երթալու գործերս ընդարձակելու համար։ Պէտք է օգուտ քաղել առիթէն ու չքնանալ։ Մրցումը չատ մեծ է և վա՛յ եաև ճնացողին։

Բացակայութեանս միջոցին մայրդ կը գրէ քեզի ու լուր կուտայ ամենուն վրայ, ես ալ եթէ ժամանակ գտնեմ՝ կը գրեմ, բայց իմ վրաս չատ յոյս մի՛ դնէր։

Ամէնքս սիրով կը համբուրենք քեզի։

Հայրդ՝ ԴՈՋՄԱ

ԺԴ. ՆԱՄԱԿ

ԳՈՋՄԱ ԱՌ ՄՒՀՐԱՆ

Սիրելի զաւակս՝ Միհրանիկ

ի Ժրնեւ

Նախ և առաջ ըսեմ որ ամէնքս ողջ և առողջ ենք, թէև չա՛տ մեծ տագնապ մը անցնելու վրայ ենք: Հեռագիրները անչուշտ այստեղ պատահածներուն լուրերը բերին և դուն ալ մտատանջութեան մէջ ըլլալու ես:

Հազիւ չաբաթ մըն էր Պոլիս վերադարձած էի, գրբ այս մարտ 31 ի դէպքը պատահեցաւ: Զատիկը քթերնուս բերներնուս եկաւ:

Ահա՛ պատահած դէպքերը:

Թօփ Գաբու Սէրայի որսորդ զօրքերը ոտքի կ'ելլեն և երդում կ'ընեն կառավարութեան կարգ կանոնը խանգարողներուն ձեռքէն իշխանութիւնը առնելու և Շէրիաթի գործադրութիւնը պահանջելու: Յետոյ, հօճաներուս առաջնորդութեամբ Այա Սոֆիայի հրապարակը կը դիմեն, ուր կը գտնուի Խորհրդարանը:

Երբ լուրը իմացուեցաւ՝ ամէնքս սարսափի մատնուեցանք: Ինչ կար, ինչ պիտի ըլլար: Ընդհանուր իրարանցում մը կը տիրէր ամէն կողմ: Փողոցները լեցուն զինուորներ կը տեսնուէին, առանց սպայի, որոնք դէպի Պոլիս, Այա Սոֆիայի հրապարակը կը դիմէին: Այդ զինուորներուն միացած էր նաև վաթսունցաւորներու ահագին բազմութիւն մը:

Այա զինուորական ապստամբութեան վրայ՝ Պոլսոյ և Գալաթիոյ բոլոր խանութները և մեծ հաստատութիւնները գոցուեցան: Ես ալ գրասենեակը գոցեցի ու բերա եկայ:

Յետոյ իմացանք որ Ա. յա Սոֆիայի և Սուլթան Ահմէտի հրապարակը հաւաքուած զինուորները կարգ մը պահանջումներ ըրած են, որոնց առաջին և գլխաւորն է Շէրիաթի օրէնքին անթերի գործադրութիւնը։

Կ'ըսուի թէ խառնաչփոթութեան միջոցին քանի մը երեսփոխաններ սպաննուած են, ինչպէս նաև Դատական նախարար Նազըմ փաշա։

Երէկ առաւօտ, զինուորական ապստամբութեան երկրորդ օրը, տակաւին հանդարտութիւնը չէր տիրած ու անընդհատ հրացանի ձայներ կը լսուէին։

Ես Բերա մնացի և հազիւ համարձակեցայ երթալ Թօքաթլեանի սրճարանը նստելու. ուր հաւաքուած էին բաւական բարեկամներ։

Զինուորները Շիտակ ճամբէն կ'անցնէին կը դառնային օդին մէջ հրացան պարպելով։ Վերջապէս իմացանք որ Սուլթանը ընդունած է զինուորներուն պահանջումները և նոր դահլիճ մը կազմած Թէվֆիք փաշայի նախարարապետութեան ներքև։

Եւ տակաւին յուզումը չէր հանդարտած և սարսափելի բաներ կը պատմուէին։

Կ'ըսուէր թէ Շուրայի Իւմմէթի ու Թանինի տպարանները աւարի տրուած էին, թէ չատ մը սպաներ մեռցուած էին, Լայլն, Լայլն։

Այսօր բաւական խաղաղ վիճակ մը ունինք, թէև եռ դարձեալ գրասենեակ չգացի։ Հրացանի անախորժ ձայները դադրեցան և կը յուսանք որ չնորհիւ Վեհափառ Սուլթանին և ձեռք առնուած միջոցներուն ամէն բան կը կարգադրուի այսօր վաղը։

Շիտակը ըսելու համար, ես զինուորներուն և փաթթոցաւորներուն կողմն եմ, ինչպէս բոլոր լուրջ ու ողջախոհ մարդիկը։ Մարկոս Էֆէնտին ալ, որ փորձառու մարդ մըն է, կ'ըսէ թէ՝ ամէն ազգ պէտք է

աէր ըլլայ իր կրօնքին, պետութիւնը առանց Շէրիաթի չըլլար. փրկութիւնը Շէրիաթին մէջն է: Շէրիաթը արդէն սահմանադրութեան դէմ չէ եղեր, այլ ընդհակառակը բուն սահմանադրութիւնը Շէրիաթին մէջն է եղեր: Ասկէ զատ, ատանկ չըլլայ նէ՝ ինչ կ'ըլլայ: Ուրիշը ամիսէ ի վեր Սահմանադրութիւն ունեցանք տէ ինչ եղաւ: Ձիս մէզուս անգամ չուզեցին ընտրել: Թո՛ղ առեւտուրը ազատ ըլլայ, բաւական է, Խորհրդարան, մամուլ ալն. ինչ կարեւորութիւն ունին: Արդէն յեղափոխական կուսակցութիւններն ալ համը կը փախցնէին կոր և ատանկ դաս մը պէտք էր իրենց: Ես աղէկ որ առաջին օրէն չխանդավառուեցայ և չուտով հասկցայ որ ամենուն տակը պարապ էր: Իմ եւեւէս չատ ինկան որ կուսակցութեան մը անդամ գրուիմ, բայց մերժեցի: Որքա՜ն խելացի վարուեր եմ: Շնորհիւ Շէրիաթին կը յուսամ որ ամէն բան կարգին կը մտնէ և քիչ մը չունչ կ'առնենք: Վահան փաշա Սուլթանը չատ խելացի վարուեցաւ այսպէս նորելուկ մարդիկը հեռացնելով: Պետութիւն մը խօսքով կամ Սահմանադրութեամբ չկառավարուիր, այլ ուժով, այսինքն զօրութեամբ: Երբ կառավարութիւն մը որ վախ չկրնար ազդել, փարա չըներ: Օրինակը ահա՛ առջեւնիս է:

Այս Շէրիաթ ուզողները կ'երեւայ որ չա՛տ լուսաւորեալ հօճաներ են եղեր և իրենց սկզբունքները չա՛տ յառաջդիմական: Իրենց պահանջումներն ալ, ճչմարիտ խօսելու համար, չա՛տ օրինաւոր, չա՛տ օգտակար, ամէնքն ալ փորձառութեան, ողջմտութեան վրայ հիմնուած:

Մէկ խօսքով, թէև այս վերջին դէպքերէն բաւական յուզուած կրեցինք, բայց ի վերջոյ արդիւնքը ամէնքս ալ գոհացուց: Միայն թէ խնդիրը այն է որ նոր դէպքեր չպատահին և կարենանք մեր գործերովը

գբաղիլ, որովհետև եթէ անիշխանական վիճակը չա-
րունակէ առեւտուրը բոլորովին պիտի դադրի, արդէն
երեք օրէ ի վեր բնաւ գործ մը տեսած չունինք։

Առ այժմ կեցցէ՛ վեհափառ Սուլթանը։

Ամէնքս սիրով կը համբուրենք քեզ։

Հայրդ՝ ԳՈՋՄԱ

ՎԵՐՋ

3 Ե. Դ. ԱՐԺՈՂ ԳԻՐՔԵՐ

Դատապարտեալը եւ երազի մը գինը (Արփիարեան)
Կախաղանէն ետք (Շիտանեան)
Թամարա »
Անձկութեան ժամեր Զ. Եսայեան)
Սեւ թէ ճերմակ, Թատերգութիւն
Ուր հէքեաթներ
Ծովին աղջիկը
Թալիսման
Մանկական աշխարհ
Մայրը (Մելօյեան)
Մելիհա Նուրիէ հանըմ (Զ. Եսայեան)
Կախաղանէն ետք
Երազահան
Խօսակցութիւն Արաբերէն
» Ֆրանսերէն
» Անգլերէն
Ստուերք հին դէմքերու

2 Ե. Դ. ԱՐԺՈՂ ԳԻՐՔԵՐ

Մէկ միլիոն ոսկինոց պանքնօթը
Աղա Նազար
Հերովդիա (Կ. Ֆլօպէր)
Կենդանիներուն գործադուլը
Սիհունը ինչո՞ւ պղտոր է
Ֆէրէր
Ազատութեան շաւիղը
Հայաստանի ոսկեհանքերը
Ազգային բարերար (Օտեան)
Ալիքներ
Իզմիրլեան եւ Դուրեան

1 Ե. Դ. ԱՐԺՈՂ ԳԻՐՔԵՐ

Ճեպընթաց նորածինը (Օտեան)
Ջաւալլըն, թարգմ. »
Պատերազմ եւ խաղաղութիւն (Օտեան)
Համբարձման վիճակ (Զիրունի)
Պղնձէ քաղաք »
Մանրէք (Տոքթ. Տաղաւարեան)
Պարօնս խումբալ է, Կատակերգութիւն
Վարձուած սենեակ
Փարոսի պահապաններ
Ամուրիներ (Ռ. Բոնզոն)
Սերպ պատանի զինուոր
Դատաստանի օրեր
Բերայի գիշերները
Շերլօք Հօլմս, 3 պրակ
Դիւթուած մատանիին առասպելը
Սրտին վէրքերը
Գեղարուեստին դերը (Ե. Տէմիրճեան)
Մեծ գիտուն մը
Քէօր օղլուի արկածները
Կատակ մը (Արփիարեան)
Կիւլիվէրի ճամբորդութիւնը
Կարօն Լիլի. Կատակերգութիւն
Հէքեաթներ (Կրիմ եղբայրներ)
Փոքրիկը Գ. Զօհրապ
Շարլ Լինիէ
Առողջապահութիւն
Ռօպէր Թուման

Ստանալու համար դիմել հետեւեալ հասցէին.—

VAHAN ZARTARIAN
18, Rue Tewfik — LE CAIRE - Egypte

Imp. AGOP PAPAZIAN - 3, Midan Suarès, Le Caire (Egypte)